

de democratische school

Driemaandelijks tijdschrift van de Oproep voor een democratische school (Ovds) • N°80, september 2019 • 3 euro

3 keer vorming over onderwijs

DOSSIER

BELGIË: Regeerakkoord in Franstalig België

BELGIË: Vlaamse canon

BELGIË: debat Gentse Feesten

LEZEN: U zegt wat wij denken

3

15

16

20

25

INHOUD

Vrijwilligerslaan 103 bus 6
1160 brussel
tel.: +32 (0)2 735 21 29
e-mail:
ovds@democratischeschool.org
web:
www.democratischeschool.org

Driemaandelijks tijdschrift van de
Oproep voor een Democratische
School (Ovds).

Redactie: Nico Hirtt, Jean-Pierre
Kerckhofs, Philippe Schmetz,
Tino Delabie, Jeroen Permentier,
Peter De Koning.
Lay-out: Jean-Marie Gilson

Abonnementen

Gewoon abonnement: 12 euro
Abonnement + lidmaatschap:
15 euro
(volgens uw financiële middelen).

Betalingswijze

storten op rekening nr.
BE42 0000 5722 5754
van Ovds
of met gekruiste chèque in EUR
op het adres van Ovds

Artikels

De artikels of de voorstellen van
artikels moeten per e-mail worden
opgestuurd, bij voorkeur in RTF
formaat of MS-Word (Mac of Pc)
of Claris Works. De redactie houdt
zich het recht voor de artikels in
te korten, kleine correcties aan te
brengen en de (tussen) titels te
wijzigen.

Recht op Kopiëren

De gepubliceerde teksten
mogen op om het even welke
wijze vrij worden verspreid en
vermenigvuldigd. Wij vragen wel
om de bron te vermelden en aan
te geven hoe de lezer Ovds kan
bereiken (adres, telefoon of e-mail
vermelden).

Gelieve ons een exemplaar op
te sturen van elke publicatie die
artikels van De democratische
school overneemt.

Editoriaal

Dit nummer van De Democratische School verschijnt in spannende tijden. Het is zeer goed mogelijk dat u bij het lezen al weet wie de volgende jaren Minister van Onderwijs is. Bij het schrijven weten we dat in elk geval nog niet. De meest waarschijnlijke coalitie wordt er een van CD&V, N-VA en OpenVLD. Dat zou een voortzetting van het beleid van de afgelopen jaren kunnen inhouden, maar ook een flinke verrechtsing is mogelijk. U kan erop rekenen dat Ovds de evoluties nauw in het oog zal houden. Hou onze website en Facebookpagina in het oog, zo mist u niets van onze standpunten.

De Franstalige gemeenschap heeft wel al een nieuwe regering. In dit nummer kan u onze reactie lezen op wat deze nieuwe paars-groene meerderheid met het onderwijs van plan is.

In het midden van dit nummer vindt u ook een uitnodiging voor de 6 uren voor de democratische school. De formule kent u intussen: sterke debatten, ontmoetingen met collega's uit het noorden en zuiden van ons land, lekker eten. Onder de sprekers vinden we dit jaar klimaatexpert Jean-Pascal van Ypersele en professor taalkunde Jan Blommaert.

Vergeet niet in te schrijven via onze website, democratischeschool.org.

DOSSIER

3 keer vorming over onderwijs

Ann Dejaeghere
Jeroen Permenier
Tino Delabie

.....
Nieuwe eindtermen voor
de eerste graad secundair
.....

.....
Het nieuw inschrijvingsdecreet
.....

.....
Internationaal vergelijkend onderzoek,
peilingsonderzoek en centrale testen
.....

Wie met vrienden, collega's, directies en beleidsmakers het debat wil aangaan over onderwijs, moet goed op de hoogte zijn van nieuwe evoluties. Daarom kozen we ervoor om onze vormingsdag op 31 augustus te houden rond 3 onderwerpen die vaak in de actualiteit komen: de nieuwe eindtermen, het inschrijvingsbeleid en internationaal vergelijkend onderzoek en de centrale toets. De aanwezige leden waren erg tevreden over de info die ze meekregen, en daarom bieden we u de inhoud van deze vormingen graag in dit nummer aan.

AUTEURS: ANN DEJAEGER en JEROEN PERMENTIER

Nieuwe eindtermen voor de eerste graad secundair
Vanaf dit schooljaar worden in de eerste graad secundair onderwijs nieuwe eindtermen ingevoerd. Het gaat over een heel ander soort einddoelen dan we gewend zijn, een model voor de eindtermen die in de toekomst in andere graden en onderwijsniveaus zullen ingevoerd worden.

De nieuwe eindtermen lijken behoorlijk complex, niet eenvoudig te lezen en te begrijpen. Met deze tekst willen we de onderliggende principes toelichten, zodat je er meer vat op krijgt.

16 sleutelcompetenties

In de toekomst worden de eindtermen voor het hele basis- en secundair onderwijs niet langer opgesteld per vak of leergebied, maar volgens 16 sleutelcompetenties, die zowat alle domeinen beslaan. De sleutelcompetenties houden rekening met de Europese sleutelcompetenties, maar zijn toch rijker van opzet. De competenties rond geestelijke en emotionele gezondheid, sociaal-relatieve vaardigheden en zelfbewustzijn en zelfexpressie zijn in vergelijking met de oude eindtermen vernieuwingen die aansluiten bij de verwachtingen die ouders en de maatschappij steeds meer in scholen stellen

- Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn en op vlak van lichamelijke, geestelijke en emotionele gezondheid
- Competenties in het Nederlands
- Competenties in andere talen
- Digitale competentie en mediawijsheid
- Sociaal-relatieve competenties
- Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie
- Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven

Bouwstenen

- Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn
- Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn
- Competenties inzake duurzaamheid
- Economische en financiële competenties
- Juridische competenties
- Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken
- Zelfbewustzijn en zelfexpressie, zelfsturing en wendbaarheid
- Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties
- Cultureel bewustzijn en culturele expressie

In de oude eindtermen van het secundair onderwijs was er een duidelijk verschil tussen vakgebonden en vakoverschrijdende eindtermen. Die vakoverschrijdende eindtermen (zoals 'leren leren' en 'educatie duurzame ontwikkeling') waren niet te bereiken maar na te streven. Scholen moesten enkel kunnen aantonen hiervoor inspanningen te hebben geleverd.

Doordat ze tussen de vakken invielen hing het van de directie en welwillende leerkrachten af hoe groot de inspanningen waren om voor die thema's resultaten te boeken. Met de invoering van de nieuwe eindtermen is er het voor scholen verplicht om elke eindterm te bereiken met de groep leerlingen.

Deze vernieuwing maakt de vroegere vakoverschrijdende eindtermen, die uiteenlopende maatschappelijk relevante thema's bevatten, heel wat minder vrijblijvend. Vanuit het standpunt van een veelzijdige brede vorming voor alle leerlingen is dit zeker toe te juichen.

Enkel de eindtermen die een attitude beschrijven (zoals 'open staan voor' of 'respect opbrengen voor') blijven na te streven, want van een attitude kan je niet exact meten in welke mate ze echt leeft bij een leerling.

De sleutelcompetenties zijn verder onderverdeeld in bouwstenen. Die zijn hetzelfde voor de hele schoolloopbaan van de leerling, en worden in de loop van de jaren met steeds complexere eindtermen ingevuld. Ze vormen de rode draden in het curriculum van het basisonderwijs tot de derde graad van het secundair onderwijs. Zo ontstaat er een samenhang in het curriculum, en kan het leren cyclisch verlopen.

Die opbouw zal pas echt tot zijn recht komen eens ook de eindtermen voor het basisonderwijs vernieuwd zijn, en dezelfde bouwstenen gebruiken. Tot zolang zullen de leerlingen halverwege hun schoolloopbaan moeten overschakelen van het oude naar het nieuwe systeem.

Enkele voorbeelden van bouwstenen, met de bijpassende sleutelcompetentie:

- Dynamiek en gelaagdheid van eigen identiteiten duiden (burgerschap)
- Omgaan met diversiteit in het samenleven en samenwerken (burgerschap)
- Tot beargumenteerde historische beeldvorming komen vanuit verschillende perspectieven (historisch bewustzijn)
- Over de complexe relatie tussen verleden, heden en toekomst reflecteren en deze duiden (historisch bewustzijn)
- Verantwoord, kritisch en ethisch omgaan met digitale en niet-digitale media en informatie (digitale competenties en mediawijsheid)
- Een (onderzoeks)probleem (v)erkennen en een antwoord of oplossing zoeken gebruikmakend van geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools (leercompetenties)
- Uitingen van kunst en cultuur beleven en de waardering ervoor duiden (cultureel bewustzijn en expressie)

Eindtermen

Wat is het?

De eindtermen zijn de minimumdoelen: kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes die een groep leerlingen moeten bereiken. Niet elke leerling zal elke eindterm perfect bereiken, en het is ook niet vastgelegd welk percentage volstaat. Het is de klasseraad die oordeelt of een leerling de eindtermen voldoende beheerst om te kunnen doorstromen.

Het getuigschrift basisonderwijs krijgt in de overgang van het basis- naar de 1e graad van het secundair onderwijs een doorslaggevende rol: alle leerlingen die het getuigschrift basisonderwijs op zak hebben, stromen door naar de A-stroom. Leerlingen zonder getuigschrift komen in de B-stroom terecht.

Voorheen golden in de B-stroom ontwikkelingsdoelen, die na te streven waren. Voortaan zijn dat te bereiken eindtermen. Het pakket basisvorming wordt ook omvangrijker dan voorheen. Dit moet de kans vergroten dat deze leerlingen kunnen 'opstromen' naar de A-stroom, of vanaf de 2e graad ook nog een kans hebben in de meer theoretische richtingen van het aso, kso of tso, tegen de stroom van de 'waterval' in. Tot nu komt de overgrote meerderheid van deze leerlingen immers terecht in het bso. Volgens het Interfederaal Gelijkekansencentrum Unia blijft met het loutere bestaan van het onderscheid tussen de A- en de B-stroom de watervallogica behouden. Anderen vrezen dat deze vernieuwing het pakket voor de leerlingen in de B-stroom teveel verzwakt. Er wordt

nu immers van hen verwacht dat zij op min of meer hetzelfde tempo van de leerlingen in de A-stroom evenwaardige doelen bereiken. Dat zou kunnen betekenen dat een groep leerlingen die nu nog hun kans waagden in de B-stroom naar het buitengewoon secundair onderwijs afgeleid worden.

Sommige eindtermen voor de sleutelcompetenties Nederlands, wiskunde, digitale competenties en mediawijsheid, financiële competenties en leercompetenties zijn aangeduid als 'basisgeletterdheid'. Die doelen moeten wel bereikt worden door elke leerling afzonderlijk. Deze eindtermen zouden de garantie moeten vergroten dat alle leerlingen in staat zijn te functioneren in de samenleving. Verschillende specialisten vrezen echter voor perverse effecten: het risico bestaat volgens hen dat scholen en leraren zodanig veel tijd en energie in de eindtermen basisgeletterdheid investeren, dat de 'gewone' eindtermen erbij in schieten. De eindtermen basisgeletterdheid zouden op die manier een nieuw minimumniveau gaan vormen.

Hoe zien ze eruit?

De nieuwe eindtermen zijn competentiegericht opgesteld. Een competentie is een samenhangend geheel van kennis, vaardigheden en attitudes die binnen een bepaalde context moeten aangewend worden, met een bepaalde autonomie en verantwoordelijkheid.

Een voorbeeld:

De leerlingen lichten wijzen van vertegenwoordiging, deelname aan macht en democratische besluitvorming toe voor zover deze relevant zijn voor hun eigen leefwereld.

Met inbegrip van kennis

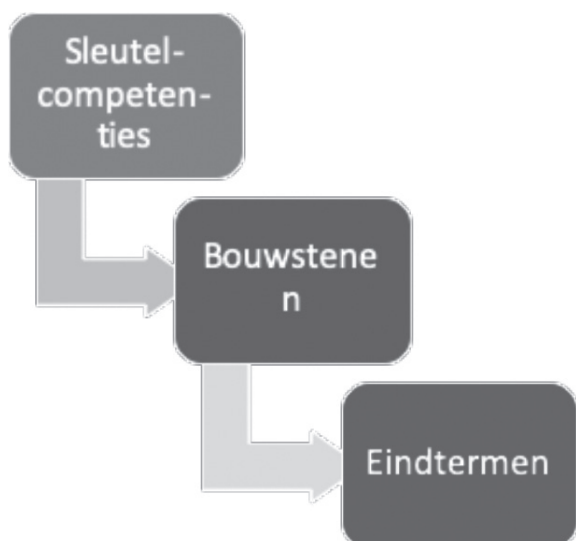
- *Feitenkennis* - Bestuursniveaus: gemeente, provincie, gemeenschappen en gewesten m.i.v. Vlaanderen, België en EU

- *Conceptuele kennis* - Principes van verkiezingen en democratische besluitvorming en bestuur

Met inbegrip van context

- Relevant voor eigen leefwereld zoals, afhankelijk van de actualiteit, van gemeente, gewest, land, Europa, wereld

De context verduidelijkt de band met de realiteit. Het toont wat je kunt doen met wat je leert. In de eerste graad is de context meestal de school of de eigen leefwereld. In de 2e en 3e graad zal deze complexer worden.

Een eindterm kan transversaal zijn. Dat betekent dat deze enkel betekenis krijgt in combinatie met een andere eindterm.

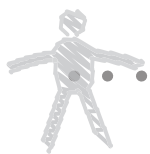
Voorbeeld van een transversale eindterm: *“De leerlingen lichten de invloed van digitale en niet-digitale media op mens en samenleving toe”* (uit de sleutelcompetentie Digitale competentie en mediawijsheid). In de klas kun je hier op verschillende manieren mee aan de slag, afhankelijk van het doel dat je bij de leerlingen wenst te bereiken.

Voorbeelden :

Een combinatie met de eindterm *“De leerlingen illustreren het belang van individuele en gezamenlijke acties en engagement voor de samenleving”* (burgerschapscompetenties) laat toe de rol van sociale media in burgerparticipatie of oproepen tot actie aan bod te laten komen.

In combinatie met de eindterm *“De leerlingen beargumenteren hun keuzegedrag bij aankopen rekening houdend met hun behoeften en beïnvloedende factoren”* (competenties voor duurzaamheid) is het mogelijk de invloed van reclame op consumptie onder de loep te nemen.

Samen met de eindterm *“Uitingen van kunst en cultuur duiden in relatie tot de maatschappelijke, historische en geografische context waarin ze zich manifesteren”* (cultureel bewustzijn en culturele expressie) kan de invloed van diverse media op de aard van kunstuitingen bestudeerd worden.

Hoe lees je ze?

We verduidelijken dit aan de hand van een voorbeeld:

De leerlingen lichten de gelaagdheid en de dynamiek van identiteiten en de mogelijke gevolgen ervan voor relaties met anderen toe. (transversaal)

Met inbegrip van kennis:

Feitenkennis

Erkende symbolen van de Vlaamse gemeenschap, België en de Europese Unie

•Conceptuele kennis

Gelaagdheid van identiteiten, met aandacht voor verschillende aspecten van identiteiten zoals gender, sociale, culturele, economische, regionale, nationale en internationale aspecten.

Dynamiek van identiteiten doorheen ruimte en tijd, met aandacht voor de eigen achtergrond en de per-

soonlijke beleving van tijd en ruimte - Relationeel karakter van identiteiten

•Metacognitieve kennis

- Zelfkennis over aspecten van de eigen identiteiten

Met inbegrip van dimensies eindterm:

Affectieve dimensie: voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,...

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

Onder de eindterm worden verschillende soorten kennis geëxpliciteerd. Deze vinden hun basis in de taxonomie van Bloom:

Feitenkennis zijn data, gegevens, definities,... In dit geval de uiteenlopende soorten symbolen.

Conceptuele kennis bevat het verband tussen de diverse feiten. De symbolen zijn alle aspecten van identiteiten, en vinden daarin hun samenhang.

Metacognitieve kennis betreft de reflectie over zichzelf en de eigen kennis. In het voorbeeld kan dit begrepen worden als de reflectie over de eigen identiteit(en).

Sommige eindtermen bevatten ook procedurele kennis, kennis over processen, stappenplannen,...

Als leraar is het dus belangrijk om bij het ontwikkelen van een les of project eerst grondig na te denken over de basisinzichten of -kennis die je je leerlingen wilt meegeven. De dimensies onderaan de eindterm geven aan welk beheersingsniveau de leerlingen daarbij moeten bereiken.

Ook hier wordt de taxonomie van Bloom gevolgd. Het laagste niveau is onthouden. Daarna volgen begrijpen, toepassen, analyseren, evalueren en creëren. In de voorbeeld- eindterm worden de leerlingen verwacht te begrijpen hoe identiteiten worden gevormd en hoe ze evolueren. Dit beheersingsniveau is bepalend voor de evaluatie in de klaspraktijk.

Leerplannen

Nieuw is dat de eindtermen letterlijk moeten opgenomen worden in de leerplannen. Het katholiek onderwijs stelde leerplannen per vak op, maar de publieke netten OVSG, POV en GO! stelden samen één leerplan op voor de hele eerste graad (één voor de A stroom, en één voor de B stroom).

AUTEUR: TINO DELABIE

Op het einde van de vorige legislatuur, op 24 april 2019, keurde het Vlaams Parlement een nieuw decreet over het inschrijvingsbeleid goed. Op 4 mei liet voorzitter De Wever op een verkiezingscongres van de N-VA over onderwijs weten dat hij het decreet wou herzien. In zijn startnota (12 augustus 2019) voor de vorming van een nieuwe Vlaamse regering herhaalde hij dit standpunt: “We schaffen de dubbele contingentering in het hele leerplichtonderwijs af en geven ouders opnieuw maximale vrijheid in de schoolkeuze voor hun kinderen”. Dit belooft niet veel goeds voor het regeerakkoord van de Vlaamse regering (dat we nog niet kennen bij het schrijven van dit artikel). Om de sociale segregatie in het onderwijs te verminderen is er niet minder maar meer regulering in het inschrijvingsbeleid nodig.

De aanloop naar het decreet

Sinds het decreet op de gelijke onderwijskansen (GOK) van 2002 hebben de opeenvolgende Vlaamse regeringen voorzichtige stappen gezet om de “vrijheid” van onderwijs enigszins te moduleren om uitsluiting, discriminatie en segregatie te verminderen. Het GOK-decreet van 2002, onder de regering van Open VLD, SPA en Groen met minister Marleen Vanderpoorten (OpenVLD), maakte een eind aan de willekeur van sommige schoolbesturen of directeurs om hun school voor te behouden voor slimme of rijke of witte of brave kinderen. Als de ouders het pedagogisch project en het schoolreglement ondertekenen, kan een school met voldoende capaciteit geen leerling weigeren. In Antwerpen, Gent, Brussel en een aantal andere steden werden lokale overlegplatforms

(LOP) opgericht met als leden de directeurs van alle scholen en vertegenwoordigers van ouderverenigingen, onderwijsvakbonden, verenigingen waar armen het woord voeren. Eén van de expliciete opdrachten van de LOP's was en is de segregatie tussen de scholen te verminderen.

Na een experimentele fase (van 2008 tot 2011), met Gent als koploper, werd decretaal mogelijk gemaakt dat de buurtschool werd bevorderd door de afstand tussen de woonplaats en de school als ordeningscriterium te hanteren bij het toekennen van de plaatsen. Gent was ook koploper om de dubbele contingentering in te voeren, een mechanisme dat expliciet tot doel had en heeft de sociale mix te bevorderen. Dubbele contingentering betekent voorrang voor (kansarme) indicatorleerlingen in een school met weinig indicatorleerlingen of voorrang voor (kansrijke) niet-indicatorleerlingen in een school met weinig niet-indicatorleerlingen. Het gaat om een beperkte en een tijdelijke voorrang. Als in een rijke concentratieschool het contingent indicatorleerlingen is vastgelegd op 30 procent en bereikt wordt, stopt de voorrang voor kansarme leerlingen aan 30 procent. Als het contingent indicatorleerlingen slechts voor 20 procent wordt ingevuld tijdens de aanmeldingsperiode, worden de resterende plaatsen toegekend aan niet-indicatorleerlingen die zijn aangemeld en geen plaats vonden in het contingent van de niet-indicatorleerlingen. Uit onderzoek ⁽¹⁾ bleek dat de sociale segregatie voor het eerst begon te verminderen dank zij de dubbele contingentering. Althans in die scholen waar de vraag naar plaats het aanbod overtreft. Waar zich geen capaciteitsprobleem stelt, heeft de dubbele contingentering meestal geen effect omdat het contingent (kansrijke) niet-indicatorleerlingen niet wordt ingevuld.

De N-VA probeerde de klok terug te draaien. Op vraag van N-VA stond in het regeerakkoord van de Vlaamse regering in 2014: “Een nieuwe en eenvoudige regeling voor schoolinschrijvingen maximaliseert de keuzevrijheid van de ouders”. Vanuit het schepencollege van Antwerpen onder leiding van burgemeester De Wever werd de afschaffing van de dubbele contingentering geëist.

In 2015 en in 2018 werden hoorzittingen over het inschrijvingsrecht gehouden in het Vlaams Parlement met allerlei onderwijsactoren (LOP Gent en Antwerpen, de koepels van onderwijsverstrekkers ...). Na jaren van discussie dienden de drie meerderheidspartijen (N-VA, CD&V en Open VLD) op 26 oktober 2018 een voorstel van decreet rond het inschrijvingsrecht in. De Vlaamse regering wou het nieuwe decreet laten ingaan vanaf 1 januari 2019 zodat het van toepassing zou zijn op de inschrijvingen voor het

schooljaar 2019-2020. De COCOF (de Franstalige Gemeenschapscommissie van Brussel) riep echter een bevoegdheidsconflict in omwille van de (vermeende) overdreven voorrang voor Nederlandstalige leerlingen in Brussel. Daardoor werd de goedkeuring van het decreet opgeschort tot 24 april 2019.

Wat verandert er met het decreet van 24 april 2019?

1. Gemeenschappelijke tijdslijn

Scholen waar de vraag groter is dan het aanbod zullen voortaan verplicht digitaal aanmelden en alle scholen in capaciteitsregio's (Brussel, Gent en Antwerpen) gaan centraal aanmelden. In heel Vlaanderen en Brussel komt er één gemeenschappelijke tijdslijn voor alle secundaire scholen. Daarnaast komt er ook één tijdslijn voor basisscholen die aanmelden.

Volgens minister Crevits heeft de invoering van één tijdslijn drie voordelen:

De kampeerrijen verdwijnen

Door de inschrijvingen laat op het schooljaar (mei) te starten hebben ouders en leerlingen bij inschrijving al een goed zicht op de mogelijke studievoortgang en krijgen zij meer tijd om verschillende scholen te bezoeken.

Door met één startdatum te werken voor de inschrijvingen en deze centraal te registreren worden dubbele inschrijvingen vermeden. Dit alles zal de planlast voor scholen verminderen.

Basisscholen die verklaren dat ze geen capaciteitsprobleem zullen hebben, hoeven niet te laten aanmelden en kunnen reeds vanaf september (chronologisch) beginnen inschrijven voor het volgend schooljaar. "Door het schrappen van een aantal verplichtingen zoals het jaarlijks berekenen van de capaciteit, het doorgeven van vrije plaatsen en werken met voorrangsgroepen en -periode, zorgen we ook hier voor een aanzienlijke planlastvermindering" (persmededeling Crevits, 24 april 2019). Men kan deze redenering ook omdraaien: een school zonder capaciteitsproblemen zal door mee te doen met een aanmeldingssysteem ook weinig planlast hebben. Doordat een groot aantal basisscholen zich niet aan de centrale tijdslijn moeten houden, vervallen ook gedeeltelijk de voordelen. Wanneer een school "zonder capaciteitsproblemen" toch geconfronteerd wordt met meer inschrijvingen dan haar capaciteit toelaat, geraakt het systeem in de knoei. Het belangrijkste argument waarom het beter is dat alle scholen moeten aanmelden is dat aanmelden ook een voorwaarde is om de sociale mix te bevorderen via voorrangsgeregelingen.

2. In het basisonderwijs blijft dubbele contigentering overeind voor scholen die aanmelden

Scholen met capaciteitsproblemen en alle scholen in Antwerpen, Gent en Brussel zullen in de toekomst verplicht digitaal aanmelden. Andere basisscholen mogen maar moeten niet digitaal aanmelden. Bij digitale aanmelding blijven de voorrangsregels behouden. Dit betekent dat broers en zussen en kinderen van personeel voorrang krijgen en dat de dubbele contigentering (twee lijsten van leerlingen, een groep van kwetsbare en een groep van niet-kwetsbare leerlingen) behouden blijft. Bij de ordening van de leerlingen zijn de schoolkeuze van de ouders en de afstand tot de school nog steeds de belangrijkste criteria.

3. Secundair onderwijs: afschaffing dubbele contigentering, loting als leidend principe

In het secundair onderwijs blijven de voorrangsregels voor broers en zussen en kinderen van personeel. De schoolkeuze van ouders en leerlingen primeert. Bij plaatstekort wordt loting het leidende principe om de vrije plaatsen in een school toe te kennen.

De dubbele contigentering wordt afgeschaft, maar scholen krijgen de mogelijkheid om tot 20% van hun vrije plaatsen voor te behouden voor ondervertegenwoordigde groepen.

4. Brussel: versterkte voorrang Nederlandstaligen

In Brussel worden de voorrangsregels voor Nederlandstaligen opgetrokken van 55% naar 65% in het basis- en het secundair onderwijs. Daarbovenop krijgen leerlingen die al 9 jaar school liepen in het Nederlandstalig onderwijs ook nog een voorrang van 15% in het secundair onderwijs. Op het eerste zicht lijkt het logisch dat een Nederlandstalige school in Brussel voorrang geeft aan Nederlandstalige leerlingen. Maar in Brussel zijn veel kinderen noch Nederlandstalig noch Franstalig. Vanuit het Franstalig onderwijs en de COCOF (de Franstalige gemeenschapscommissie van Brussel) wordt dus aangeklaagd dat het Vlaams onderwijs zich met zijn versterkte voorrangsregels onttrekt aan zijn plicht om een deel van de anderstalige Brusselse leerlingen op te vangen.

5. Het buitengewoon onderwijs krijgt een eigen kader zodat elke leerling een plaats heeft

Het buitengewoon onderwijs krijgt een eigen regeling. Elke leerling met een verslag buitengewoon onderwijs moet een plaats krijgen in de school van keuze. Als er in die school onvoldoende plaatsen zijn, wordt er een platform samengeroepen waarbij alle scholen met het juiste aanbod voor die leerling samen op zoek gaan naar de gepaste oplossing.

Het nieuwe decreet bevat enkele verbeteringen (de gemeenschappelijke tijdslijnen, de garantie op een

plaats in het buitengewoon onderwijs). Voor het basisonderwijs blijven de positieve verworvenheden behouden: promotie van de buurtschool (afstandscriterium bij de ordening), bevordering sociale mix door de dubbele contingentering. Maar uiteraard blijven ook de limieten: de dubbele contingentering is, zeker wanneer er geen capaciteitsdruk is, geen garantie op meer sociale mix. En de meeste basisscholen zullen door te verklaren dat ze geen capaciteitsprobleem hebben, gewoon chronologisch kunnen inschrijven. In het secundair onderwijs is de afschaffing van de dubbele contingentering een achteruitgang.

Het nieuwe decreet was een compromis tussen de drie meerderheidspartijen N-VA, CD&V en Open VLD. De oppositiepartijen sp.a en Groen onthielden zich bij de stemming. De N-VA is er niet in geslaagd haar agenda volledig door te voeren. Dit verklaart waarom De Wever tien dagen na de goedkeuring van het decreet reeds aandrang op een herziening.

De doelstellingen: vrije schoolkeuze en/versus sociale mix

In het decreet worden de doelstellingen als volgt geformuleerd:

“Art. 37/7. De gezamenlijke doelstellingen van het inschrijvingsrecht, als instrument van het beleid op gelijke onderwijskansen, zijn:

1° het waarborgen van de vrije schoolkeuze van alle ouders en leerlingen;

2° het realiseren van optimale leer- en ontwikkelingskansen voor alle leerlingen en dit voor het basisonderwijs, voor zover mogelijk, in een school in hun buurt;

3° het bevorderen van sociale mix en cohesie;

4° het vermijden van uitsluiting, segregatie en, discriminatie.”

Op het eerste zicht lijken de doelstellingen hier evenwichtig geformuleerd. Naast vrije schoolkeuze worden immers ook optimale kansen voor alle leerlingen, het bevorderen van sociale mix en het vermijden van segregatie vermeld.

In werkelijkheid is de vrije schoolkeuze een belangrijke factor in het bestaan van sociale segregatie tussen de scholen en het ontbreken van een sociale mix in vele scholen waardoor het realiseren van optimale leerkan-
sen voor alle leerlingen in het gedrang komt.

Sociale segregatie is nefast voor optimale leerkan- sen voor alle leerlingen

Sociale segregatie is niet alleen nefast voor het leren samen leven van verschillende bevolkingsgroepen. Door de sociale segregatie worden de kansarme leerlingen dubbel getroffen. We citeren uit een studie van Ides Nicaise en Emilie Franck (2): “We stellen vast dat de cognitieve prestaties van leerlingen veel sterker samenhangen met het sociaal profiel van de school waarin ze zitten dan met hun eigen individuele socio-economische status. (...) Meteen valt op dat er veel grotere prestatieverschillen zijn tussen kansrijke en kansarme scholen dan tussen kansrijke en kansarme individuen. Een kansarme leerling in een kansrijke school presteert zelfde cumulatie van segregatiemechanismen die we in het Vlaams onderwijs kennen (door het frequent gebruik van zittenblijven, te vroege oriëntering enz.) vermenigvuldigt de omvang van de sociale kloof in prestaties tussen leerlingen”. In hun studie over PISA 2015 schrijven Dirk Jacobs en Julien Danhier (ULB): “Bij identieke schoolafhankelijke en niet-schoolafhankelijke kenmerken behalen leerlingen die naar een school gaan met een lager sociaaleconomisch en academisch niveau, resultaten die lager liggen dan bij leerlingen die naar meer bevoorrechte scholen (sociaaleconomisch en academisch) gaan. We kunnen dus spreken over een dubbele beperking voor de meest kwetsbare leerlingen, aangezien zowel hun achtergrond als de school die ze bezoeken een negatief effect op hun prestaties hebben”. (3)

Martin Valcke, professor onderwijskunde UGent, spreekt over apartheid. “De ene school in Gent heeft 67 procent leerlingen met een andere thuistaal, de andere amper 6 procent. (...) Diversiteit is overal aanwezig, maar door ons onderwijssysteem bijzonder ongelijk onverdeeld. In het klaslokaal is het verschil dus enorm. Ik wil dat leerkrachten dat beseffen”. Hoe is het zover kunnen komen? Antwoord van Martin Valcke: “Door de sluipende segregatie, die vooral het gevolg is van de vrijheid van onderwijs. In de praktijk zijn we afhankelijk van de willekeur van de scholen, die voor een groot deel zelf hun inschrijvingsbeleid bepalen. Politici willen dan af van de verplichte sociale mix op school.

Maar dat zal ongelijke concentratie alleen maar versterken. Want dat is de situatie: je hebt zwarte, grijze en witte scholen. Dat noem ik betaalde, gesubsidiëerde apartheid”. (4)

Vrije schoolkeuze werkt sociale segregatie in de hand

De sociale samenstelling van de leerlingenpopulatie in het Vlaams onderwijs kan zeer sterk verschillen van school tot school, zelfs als 2 scholen in dezelfde buurt gelegen zijn. Dit betekent dat er bovenop de residentiële segregatie andere factoren meespelen die de grote schoolse segregatie bepalen. De sociale afkomst van de leerlingen in een aso-school verschilt van die in een tso-bso-school. Het gemeenschapsonderwijs rekruteert gemiddeld meer leerlingen uit de lagere sociale lagen dan het katholiek onderwijs. Ook tussen basisscholen van een zelfde net en in dezelfde buurt gelegen, kan de sociale samenstelling van de leerlingenpopulatie sterk verschillen. Dit betekent dat de vrije schoolkeuze een belangrijke rol speelt in de versterking van de sociale (en etnische) segregatie tussen de scholen. Naast andere structurele factoren zoals de vroegtijdige opsplitsing in hiërarchische onderwijsvormen en studierichtingen, de concurrentie tussen de onderwijsnetten, het frequent gebruiken van zittenblijven vanaf het lager onderwijs.

De omvang van de sociale segregatie tussen de scholen kan men afleiden uit de cijfers die het Departement Onderwijs publiceert over de sociale samenstelling van alle Vlaamse basis- en secundaire scholen. Per school wordt naast het aantal leerlingen vermeld hoeveel leerlingen voldoen aan elk van de 4 leerlingenkenmerken die meetellen om extra werkingsmiddelen toe te kennen. Deze vier leerlingenkenmerken zijn: de moeder bezit geen diploma of getuigschrift van (volledig) secundair onderwijs; het gezin ontvangt een schooltoelage; de thuistaal van de leerling is niet het Nederlands; de leerling woont in een buurt waar het percentage 12-jarige kinderen met minstens één jaar schoolachterstand ver boven het Vlaamse gemiddelde ligt.

Voor het volledige Vlaamse basisonderwijs schommelen deze 4 leerlingenkenmerken elk tussen 20% en 22%. In de grote steden liggen ze hoger, in de landelijke gebieden en kleine gemeenten lager. De schoolpopulatie verschilt vaak ook sterk tussen scholen in een zelfde stad of gemeente, zelfs als die scholen dicht bij elkaar liggen.

Nemen we bijvoorbeeld 2 basisscholen, gelegen in Borgerhout intra muros, op een paar straten van elkaar. De stedelijke basisschool "De Horizon" in de Betogingstraat telt 242 leerlingen. 90 procent van de moeders hebben geen getuigschrift secundair onderwijs, 70% van de leerlingen leven in een gezin dat recht heeft op een schooltoelage, 77% spreken thuis

geen Nederlands en 94% wonen in een buurt waar de 12-jarige kinderen een bovengemiddelde schoolachterstand hebben. De vrije basisschool "De kleine wereldburger" in de Generaal Wetstraat in Borgerhout, telt 220 leerlingen. Hier bedragen de indicatoren 13%, 21%, 11 % en 100%. Alle leerlingen wonen dus in een buurt waar veel kinderen schoolachterstand hebben opgelopen. Maar deze school rekruteert duidelijk een ander segment van de jongeren. Een school in Borgerhout intra muros waar slechts 13% van de moeders van de leerlingen geen getuigschrift secundair onderwijs bezit is een "eliteschool" qua schoolpopulatie.

Een ander voorbeeld. Waregem telt 8 basisscholen. In 7 van die basisscholen liggen alle leerlingenkenmerken ver onder het Vlaams gemiddelde. De basisschool van het Gemeenschapsonderwijs onderscheidt zich echter met leerlingenkenmerken die 47%, 42%, 24% en 0% bedragen. Dit laatste cijfer betekent gewoon dat er in Waregem en omgeving geen enkele buurt is met een bovengemiddelde aanwezigheid van 12-jarige kinderen met grote schoolachterstand. Maar terwijl in de andere basisscholen van deze gemeente amper 10% van de moeders geen getuigschrift secundair onderwijs bezitten, loopt deze indicator in de school van het GO! op tot bijna 50%.

De vrije schoolkeuze maximaliseren of inperken ?

Het recht op gelijke onderwijskansen voor alle leerlingen zou de eerste doelstelling moeten zijn van het inschrijvingsbeleid. Wanneer arme concentratiescholen en rijke concentratiescholen tegen elkaar moeten opboksen, kan er geen sprake zijn van gelijke kansen. Optimale leerkansen voor alle leerlingen veronderstellen een sociale mix in alle scholen. De vrije schoolkeuze staat op gespannen voet met de doelstelling om de sociale mix te versterken en de segregatie te verminderen. Voor de N-VA en de verdedigers van elitair onderwijs betekent "maximaliseren van de vrije schoolkeuze" dat ze zich weinig gelegen laten aan desegregatie en gelijke kansenbeleid.

Het voorstel van Ovds (Oproep voor een democratische school) schaft de vrije keuze niet af maar maakt ze ondergeschikt aan de eis van sociale mix in alle scholen en optimale leerkansen voor alle leerlingen. In eerste instantie wordt aan alle kinderen een plaats in een sociaal gemengde en gemakkelijk bereikbare school gegarandeerd en voorgesteld. Ouders die het voorstel aanvaarden, kunnen hun school in de voorgestelde school laten inschrijven. Ouders die het voorstel niet aanvaarden zijn vrij om op zoek te gaan naar een school volgens keuze ... De com-

putersimulatie die Nico Hirtt (Ovds) maakte op basis van de reële populatie van het lager onderwijs in het Brusselse Gewest, toont aan dat het met dit voorstel mogelijk is alle arme en bijna alle rijke concentratiescholen om te vormen tot sociaal gemengde scholen zonder in te boeten op de gemiddelde afstand tussen de woonplaats en de school. (5)

(1) Steven Groenez, Thomas Wouters, *Overheidsbeleid en schoolse segregatie, Steunpunt Studie- en schoolloopbanen, 2015*

Er is ook het onderzoek van Jean-Pierre Verhaeghe, voorzitter van LOP Basisonderwijs Gent en van het LOP-Antwerpen die wijzen op een beperkte maar positieve impact van de dubbele contingentering op desegregatie

(2) Emilie Franck, Ides Nicaise, *Vijftien jaar gelijke onderwijskansenbeleid: een balans, Cahier Beleid voeren in het onderwijs. Armoede op school. Wegen voor een schoolbeleid, Politeia, 2019*

(3) Dirk Jacobs, Julien Danhier, *Segregatie in het onderwijs overstijgen. Analyse van de resultaten van het PISA 2015-onderzoek in Vlaanderen en in de Federatie Wallonië-Brussel, Koning Boudewijnstichting, 2017*

(4) *De Standaard*, 4 september 2019

(5) *De democratische school*, nr. 69, maart 2017

AUTEUR: JEROEN PERMENTIER

De afgelopen jaren is het haast een gewoonte dat in de aanloop naar de vorming van een Vlaamse Regering wordt gespeculeerd op het al dan niet invoeren van een centraal examen, dat leerlingen zouden moeten afleggen om het diploma secundair onderwijs te behalen. We plaatsen deze problematiek in het breder kader van het meten van onderwijsoutput. Soms spreekt men over het meten van onderwijskwaliteit, maar aangezien het hier bijna altijd over cijfermatige analyses gaat is die term niet helemaal correct en zouden we het beter over onderwijskwantiteit hebben.

Internationaal vergelijkend onderzoek: macroniveau

Wat is het?

Het bekendste internationaal vergelijkend onderzoek naar onderwijsoutput is PISA, wat staat voor 'programme for international student assessment'. De OESO onderzoekt de kennis van alle 15-jarigen op het vlak van wiskunde, wetenschappen en lezen.

Deelnemende landen kiezen zelf of ze leerlingen in hun buitengewoon onderwijs laten meetellen. Vlaanderen doet dat niet.

De inhoud is dezelfde voor alle landen, dus niet gebaseerd op wat de landen zelf in de leerplannen hebben staan. Je kan dan ook aan de hand van PISA reflecteren over de leerplannen en de eindtermen van ons onderwijs: in welke mate sluiten ze aan bij onderwijssystemen van andere landen? PISA stelt ook vragen over de socio-economische achtergrond van de leerlingen, en over hun houding ten aanzien van school en studeren.

Aan de hand van de PISA-resultaten weet een onderwijssysteem in welke mate de kennis en vaardigheden van haar 15-jarigen aansluiten bij internationale tendensen.

In Vlaanderen komt zittenblijven veel voor. Ons onderwijs ondervindt daardoor een nadeel bij het berekenen van de PISA-score, omdat ook leerlingen met schoolse achterstand op dezelfde kennis getest worden. Ook onze opdeling in aso, tso en bso beïnvloedt de score. Immers, de test houdt geen rekening met de studievorm of -richting waarin de leerling zich bevindt.

Wat doen we met de resultaten?

Het is op zich zeker niet fout dat een onderwijssysteem test in welke mate de resultaten van haar leerlingen aansluiten bij internationale trends. De concurrentiepositie van Vlaanderen hangt immers deels af van het kennisniveau van onze werkrachten.

Daarbij moeten we wel de nuancering maken dat PISA de resultaten van de 15-jarigen meet. Wat uiteindelijk van belang is, zijn de resultaten van de leerlingen aan het eind van hun studieparcours. Je kan niet uitsluiten dat een zwakker PISA-resultaat te maken heeft met de opbouw van het leerprogramma, en dat de zwaktes nog voor het afstuderen gecompenseerd worden.

Een tweede bedenking kunnen we maken bij de insteek van de OESO, de organisatie achter het PISA-onderzoek. De OESO staat in functie van economische ontwikkeling. Daarom test PISA enkel die vaardigheden die het meest van belang zijn voor bedrijven. Een onderwijssysteem dat enkel inzet op wiskunde, wetenschappen en lezen haalt misschien goede resultaten, maar biedt alles samen wel een schraal onderwijs aan haar leerlingen.

Toch willen we de PISA-resultaten aangrijpen om het debat over ons onderwijs te voeren. Het onderzoek genereert media-aandacht. Naar aanleiding van dalende scores in PISA kunnen we pleiten voor meer investeringen in nascholing, meer aandacht voor remediëring en de strijd tegen zittenblijven. We willen ook niet vervallen in een algemene negativiteit ten opzichte van PISA en datgene wat het onderzoekt: ook Ovds hecht belang aan goede resultaten voor wiskunde, wetenschappen en lezen, naast alle andere kennis en vaardigheden die je op school dient aan te leren.

PIAAC, PIRLS en TIMMS

Naast PISA zijn er andere internationaal vergelijkende onderzoeken, zoals PIAAC, ook georganiseerd door de OESO. PIAAC (programme for international as-

essment of adult competences) meet dezelfde zelfde vaardigheden als PISA, maar dan bij volwassenen van 16 tot 65 jaar. Dat is een brede groep. Een groot deel van de geteste personen heeft onderwijs genoten in structuren en volgens leerplannen die nadien grondig hervormd zijn. Ook de resultaten van mensen die in andere landen onderwijs genoten hebben hebben een invloed op de PIAAC-score. Meer dan bij PISA draait PIAAC ook om wat we leren buiten of na de school, bijvoorbeeld tijdens opleidingen op het werk, of in het volwassenenonderwijs. En het spreekt vanzelf dat je vergeet wat je niet gebruikt. PIAAC meet wat je onthouden hebt, soms vele jaren na de laatste les.

Verder zijn er ook internationale onderzoeken naar de output van het basisonderwijs, zoals PIRLS (lezen) en TIMMS (wiskunde en wetenschappen).

Peilingen en paralleltoetsen: mesoniveau

Wat is het?

Peilingen zijn onderzoek op vraag van de overheid: in welke mate bereiken de leerlingen de vooropgestelde eindtermen?

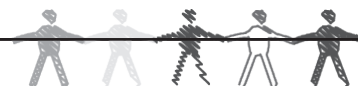
De peilingen kunnen over uiteenlopende onderdelen gaan: wiskunde, wetenschappen en informatica, Nederlands (niet enkel lezen, ook schrijven en spreken), of burgerzin. In 2020 komt er een peiling 'kritisch denken en mediawijsheid' in het secundair onderwijs. De peilingen worden herhaald om tendensen te onderzoeken.

De scholen die deelnemen krijgen uitvoerige feedback over de resultaten. Scholen die niet deelnemen kunnen dezelfde materie onderzoeken bij hun leerlingen met een paralleltoets.

In de feedback vinden ze terug hoe hun leerlingen het doen tegenover leerlingen met dezelfde socio-economische achtergrond. De beste school is dus niet de school die de wiskundeolympiade wint, maar de school die het meest de verwachtingen overtreft.

Wat doen we met de resultaten?

Aan de hand van de resultaten van de peilingen wordt aan agendasetting gedaan, meer middelen geëist, over vakdidactiek nagedacht, maar ook gekeken of de eindtermen nog kloppen. Als een bepaalde eindterm ondanks inspanningen zelden bereikt wordt, moet je kritisch durven zijn en die eindterm in vraag stellen.

De peilingen worden gevolgd door een ontmoetingsdag, een brochure met de resultaten, een werkgroep die over de resultaten en mogelijke acties nadenkt, en een inspiratiedag voor het onderwijsveld.

De resultaten van een paralleltoets kan je niet gebruiken om een individuele leerling te beoordelen. Je krijgt de uitslag per leerling ook niet te zien. De beoordeling van een leerling gebeurt door de klassenraad, die een zicht heeft op alle aspecten van de leerling, en zijn evolutie.

Naast de peilingsonderzoeken zijn er ook onderzoeken door de koepels, zoals de OVSG-toetsen en de interdiocesane toetsen. De overheid valideert die toetsen voortaan ook.

Ook het onderzoek door de inspectie, jaarlijks samengevat in de Onderwijsspiegel, kan je als een onderzoek op mesoniveau beschouwen.

Centrale proeven: microniveau

Wat is het?

Sommige landen laten de leerlingen op het einde van het secundair onderwijs een proef afleggen. De resultaten bepalen mee of de leerling geslaagd is, of toegang krijgt tot het hoger onderwijs.

Er zijn veel uiteenlopende systemen. In Nederland leggen veel leerlingen in het VWO (voorbereiding hoger onderwijs) het centraal examen af. Nadien volgt nog een klassenraad, die eindverantwoordelijkheid heeft over al dan niet afstuderen.

In Engeland en de VS kiezen scholen voor een examen dat ze op de privémarkt aankopen. De universiteiten laten leerlingen toe op basis van hun schoolresultaten. Welk examen je afgelegd hebt met welk resultaat maakt dus uit voor welke universiteit je een kans wil geven.

In Frankrijk en andere landen van Europa (Spanje, Duitsland, Italië) heb je toegang tot hoger onderwijs na een centraal examen: het baccalaureat.

Weten wat we meten

Niet alles is testbaar. Exacte wetenschappen en wis-kunde is eenvoudig, omdat het ofwel over feiten, ofwel over cijfers gaat. Een opstel kan je wel citeren op originaliteit, maar dat cijfer is anders van aard. Je houdt daarbij met zoveel subjectieve factoren rekening, dat vergelijken tussen leerlingen al heel moeilijk

wordt, laat staan tussen landen. Attitudes zijn al helemaal niet te vatten in testen.

In een onderwijssysteem dat alles in door de overheid opgelegde testen wil vatten krijg je dus eindtermen van 2 types: wat wél in de centrale toets zit, en wat er niet in kan zitten. Scholen met zwakkere leerlingenpopulaties zullen zich beperken tot wat in de test staat, en dat is een verschraving van het onderwijs. We noemen dit ook wel 'teaching to the test'.

Wat zegt de Vlaamse Regering, en wat wil Ovds?

Bij het schrijven van dit artikel is er nog geen Vlaamse Regering, dus kunnen we enkel speculeren. De N-VA leverde wel een startnota af die dient om richting te geven aan de regeringsonderhandelingen. Daarin lezen we: 'Met regelmatige, gevalideerde netoverschrijdende proeven en aangescherpte eindtermen verhogen we de kwaliteit van ons onderwijs.'

Uit die korte passage kunnen we niet opmaken of de inkomende regering van plan is om een centraal kwalificerend examen in te voeren. Het valt niet uit te sluiten, maar deze passage lijkt ons eerder een voortzetting van de evolutie die al bezig was onder uittredend minister Crevits: meer aandacht voor cijfermatig onderzoek, en het voortzetten van de ontwikkeling van nieuwe eindtermen, zoals die reeds ingezet is.

Standpunt van Ovds

In onze nieuwe basistekst 'Voor een democratische school' schreven we: 'Scholen moeten duidelijk kunnen meten of hun studenten de gewenste doelen hebben bereikt. Daarom wil Ovds dat alle scholen regelmatig deelnemen aan niet-certificerende centrale evaluaties, centrale peilingsproeven. Het doel van deze tests is niet om schoolranglijsten vast te stellen, waardoor de onderlinge competitie wordt versterkt. Het doel is nog minder om studenten te classificeren. Deze testen zijn een instrument om de scholen en de leraren te helpen hun pedagogische praktijken te evalueren en om te garanderen dat in alle scholen dezelfde eisen worden gesteld.'

Op de leeftijd van 16, wanneer de gemeenschappelijke stam eindigt, moet er een gecentraliseerde beoordeling zijn. Dit moet een van de elementen zijn op basis waarvan de klassenraad beslist of de leerling toegelaten kan worden tot het hoger secundair onderwijs en vooral welke oriëntatie wordt aanbevolen. Bij onvoldoende resultaten kan de student een extra jaar van verdieping volgen.'

REGEERAKKOORD IN FRANSTALIG BELGIË: DE SCHOOL WEER WAT MINDER DEMOCRATISCH

Persbericht van Oproep voor een democratische school

Oproep voor een democratische school voerde campagne tegen de zwakheden en inconsistenties van het Pacte d'Excellence in Franstalig België. Spijtig genoeg moesten we het volgende vaststellen:

- Een dramatisch gebrek aan middelen om kinderen vanaf hun prille jaren enthousiast te maken voor kennis en schoolwerk.
- Een onbegrijpelijke gebrek aan maatregelen tegen de belangrijkste oorzaak van schoolongelijkheid: sociale segregatie en haar belangrijkste oorzaak, de quasi-schoolmarkt.
- Enkel op papier een gemeenschappelijke kern, niet organisch gescheiden van de bovenbouwen dus niet-structureel.
- Een inhoud die enkel focust op de “basisvaardigheden”, ten koste van een algemene opleiding waarin de leerling de wereld leert begrijpen.
- Geen echte “polytechnische” dimensie, nochtans een essentieel aspect van burgerschapsvorming.
- Begeleidingsplannen en doelcontracten die alle verantwoordelijkheid voor wat er mis loopt op de rug van de leraren schuiven.

Met dit pakt liepen we het risico van een mislukking, zelfs een verdere afname van de onderwijsambities en een groeiende kloof tussen scholen.

Het is duidelijk dat de beleidsverklaring van de nieuwe meerderheid PS-MR-Ecolo het pakt helemaal niet corrigeert, en ons nog verder in de verkeerde richting leidt.

Het regeerakkoord leidt ons nog verder weg van een echt kerncurriculum door “begeleidende activiteiten” te bieden vanaf het derde jaar. Dat betekent in praktijk een vroege specialisatie.

OPROEP VOOR EEN
DEMOCRATISCHE
SCHOOL
Ovds

- De breuk tussen lager en lager secundair onderwijs wordt gebetonneerd door het invoeren van een verplichte en certificerende CEB-test.
- In plaats van de schoolmarkt in vraag te stellen, wordt de enige bestaande regelgevende bepaling, het inschrijvingsdecreet, ingetrokken en wordt de “vrije keuze” versterkt onder het mom van deelname aan een “pedagogischproject”.
- Remediering en persoonlijke ondersteuning zullen tijdens de gewone lessen gebeuren, niet in extra tijd.
- De polytechnische dimensie van het kerncurriculum is gereduceerd tot een manier om leerlingen te oriënteren en selecteren.
- Beroepsonderwijs zal na de gemeenschappelijke basisvorming geen algemene vorming meer omvatten.
Ovds vraagt de progressieve krachten om deze maatregelen te verwerpen en een ambitieuze emancipatorische visie te verdedigen, met diepgaande structurele hervormingen:
- Elk kind een dichtbij gelegen en sociaal gemengde school aanbieden gedurende de hele schoolloopbaan.
- Klassen van maximaal 15 of 16 leerlingen voor de eerste jaren van het leerplichtonderwijs.
- Een algemene en polytechnische opleiding op hoog niveau, waarbij praktijk en theorie, klassieke opleiding en begrip van de wereld van de arbeid worden gecombineerd.
- Een open school, een echte plaats van leven, die activiteiten onder toezicht aanbiedt na schooltijd in het weekend en tijdens vakanties.
- En eens dat allemaal gerealiseerd is, een structurele gemeenschappelijke basisvorming tot 16 jaar.

BELGIË-2

De Vlaamse canon: waar Vlamingen trots op (moeten zijn)

AUTEUR: JEROEN PERMENTIER

“Onze Vlaamse Meesters als Van Eyck, Rubens en Bruegel zijn wereldbekend. De eerste beurs ter wereld staat in Vlaanderen. De Mercatorprojectie is de gouden standaard in de cartografie. De Vlaamse textielnijverheid is sinds eeuwen het referentiepunt. Vlamingen hebben cruciale bijdragen geleverd aan technologische innovaties in de scheepsbouw, de geneeskunde en de industrie. Wij mogen trots zijn op dat verleden. Maar we leven in het heden en bereiden de toekomst voor.”

(uit de startnota van Bart De Wever)

Bij het schrijven van deze tekst is de Vlaamse regering nog steeds niet gevormd. Het blijkt een langzaam proces te zijn, waarover af en toe via gerichte persleken het één en ander duidelijk wordt. De enige wat uitgebreidere tekst die openbaar gemaakt werd is de zogenaamde startnota van Bart De Wever. Die tekst zou de basis worden van de onderhandelingen tussen CD&V, Open VLD en de N-VA. Het is niet heel duidelijk of de startnota een poging tot consensus vormt, dan wel een soort maximumprogramma waar nog veel toegevingen in mogelijk zijn.

Een opvallend item in de startnota is het idee om een Vlaamse canon samen te stellen. De lijst van alles waar Vlamingen trots op zijn. In de startnota wordt de canon als volgt omschreven:

“Om het identiteitsbesef van de jongere generatie te bevorderen, stellen we in navolging van Nederland een Vlaamse canon op, een lijst van ankerpunten uit onze Vlaamse cultuur en geschiedenis, die Vlaanderen als Europese natie typeren en die onze leerlingen op school en nieuwkomers in onze inburgeringscursus moeten kennen.”

De canon is dus een concrete opsomming van wat de leerlingen moeten leren. Doorgaans wordt het schoolcurriculum minder strikt vastgelegd door de overheid. Maar ook inburgeraars zullen de inhoud

“moeten kennen”. Het is met andere woorden mogelijk dat er sancties volgen voor nieuwkomers die deze lijst niet goed ingestudeerd hebben.

Meteen na het vrijgeven van de startnota kwam het debat op gang onder wetenschappers, journalisten en stemmen uit de culturele sector. De algemene teneur was niet enthousiast. Onder de critici vinden we 2 tendensen. Eén groep haalt enkele positieve aspecten van een canon naar voor, of doet voorstellen om ze op een goede manier in te vullen. Vaak dienen die voorstellen wel om aan te tonen dat de canon nooit definitief kan vastgelegd worden.

Een andere groep stelt dat het niet aan de overheid is om vast te leggen wat het betekent om tot het Vlaamse volk te behoren. Zij wijzen het opstellen van wat voor canon dan ook af.

Een canon? Wat staat er in?

Bij de stemmen die het idee van een canon niet principieel afwijzen vinden we Apache-hoofdredacteur Karl Van den Broek:

“Ik zal de laatste zijn om smalend te doen over het verlangen om de kennis van de Vlaamse geschiedenis en cultuur op te krikken. Maar wie stelt die canon op? Welke “ankerpunten” worden er opgenomen? Dat zou op zich een mooie oefening in burgerparticipatie zijn die je zelfs tot op wijkniveau zou kunnen organiseren. Hopelijk kiest de regering niet voor een ‘raad van wijzen’ met tien bejaarde, mannelijke professoren die ooit nog praeses van het KVHV waren.”
(Apache, 13 augustus 2019)

Kersvers Vlaams parlements lid Jos D’haese (PVDA) toonde hoe je vanuit een andere invalshoek, die van de sociale strijd, een heel andere canon kunt opstellen:

“Vlaanderen heeft een rijke geschiedenis van sociale strijd die nooit in De Wevers canon terecht zal komen. Waarin werkende mensen, van de textielarbeiders in Gent tot de Turken en Italianen in de Limburgse mijnen, samen opkwamen voor sociale rechten. Tegen bazen en aandeelhouders in maatpak die ooit voornamelijk Frans spraken, maar later Nederlands of gewoon Engels. Met de Gentenaar Anseele die als eerste socialist verkozen werd in Luik. En met de werknemers van Ford Genk, die schouder aan schouder met die van ArcelorMittal Luik voor hun banen vochten tegen de aandeelhouders uit Vlaanderen en de rest van de wereld.”
(Knack, 28 augustus 2019)

In een genuanceerde opinie in Knack lijkt professor middeleeuwse geschiedenis Jan Dumolyn (Ugent) wel geïnteresseerd in het debat over de canon:

“Geschiedenis is een discussie zonder einde. Als een canon vooral een aanleiding kan zijn tot een geïnformeerd en genuanceerd gesprek over ons verleden en over hoe we concepten als identiteit kritisch tegen het licht kunnen houden, dan zou ik zeggen: laat die denkoefening maar komen. Maar laat geschiedkundigen, artiesten en wetenschappers die klus klaren, tweetende politici mogen zich onthouden.”
(Knack, 16 augustus 2019)

Dumolyn ziet de canon dus niet als een van buiten te blokken lijstje dat voor eens en voor altijd vastlegt wat een Vlaming is, maar wel als een kapstok voor het debat over identiteit. Dumolyn wijst er ook op dat de zogenaamde ‘ankerpunten’ van de Vlaamse geschiedenis reeds in de eindtermen staan.

Literatuurwetenschapper Kevin Absillis maakt in een interview met Knack (28 augustus 2019) een vergelijkbare kritiek:

“De retoriek van de nota is onvoorstelbaar oubollig en verraadt dat die canon intellectueel opgesmukte propaganda moet worden. Dat zou volkomen achterhaald zijn en ook de zwakte van het Vlaams-nationale project illustreren. Vlamingen met een beetje zelfvertrouwen zouden er juist niet voor mogen terugdeinzen om ook zwarte bladzijden uit de Vlaamse geschiedenis te bloemlezen. Anderzijds zou ik het wel begrijpen dat zo’n canon de gemeenschap niet alleen confronteert met de fouten uit het verleden. Idealiter wekt de dialoog met het verleden een mix van gevoelens op: zowel schaamte als trots.”

Anderzijds lijkt Absillis het alternatief, geen canon, ook maar schraal te vinden. Hij vult het begrip ‘gemeenschap’ vrij ruim in:

“Nu zeggen we eigenlijk aan Nieuwe Belgen en Nieuwe Vlamingen: hier zijn de wetten van dit land, hou je hieraan en je bent een goed burger. Strikt genomen is dat inderdaad voldoende, maar kennis van een canon zou de gedeelde moraal van een gemeenschap toch een stuk inzichtelijker kunnen maken.”

Ook bij Mo-hoofdredacteur Gie Goris leeft de interesse voor een gemeenschappelijk kader:

“Het lijkt mij een vergissing om met dat kind het badwater weg te gooien. En dat badwater is de behoefte bij veel mensen – zeker wie in onzekerheid over heden of toekomst leeft – aan gedeelde waarden, codes, ijkpunten, afspraken en zelfbeelden. Neen, mensen willen geen lijstje historische figuren of kunstwerken, ze willen geen keurslijf dat door een enge ideologie geformuleerd wordt, maar ze willen zich vanzelfsprekend thuis kunnen voelen op de plek waar ze wonen

en werken, en met de mensen waarmee ze de openbare ruimte delen.”

Inhoudelijk wil Goris, zoals Jos D'haese, meer aandacht voor de traditie van sociale strijd:

“Ik denk persoonlijk niet dat Vlaamse identiteit een bruikbare categorie is om vandaag aan superdiverse identiteit te werken – daarvoor is de claim van het exclusieve Vlaams-nationalisme te sterk. Maar een volgehouden sociale strijd met een Belgisch republikeinse inslag, waarbij steden en buitengebieden samen vechten voor een solidaire samenleving die rechtvaardig en duurzaam en klimaatbestendig én ambitieus, innoverend en creatief is: dat zou onze bastaardidentiteit kunnen vormen, toch? Er ligt een hele canon aan kunstwerken, kunstenaars en historische verhalen klaar om dat te onderbouwen.”

(Mo, 14 augustus 2019)

VRT-topman Paul Lembrechts gooide het over een andere boeg. Als de VRT wil meewerken aan het versterken van de Vlaamse identiteit, en aandacht wil besteden aan de opbouw van de canon, moet daar een verhoging van de dotatie tegenover staan. De Tijd (13 september 2019) kon een mail van Lembrechts aan de onderhandelaars inkijken waarin het bedrag van 270 miljoen euro extra wordt vernoemd.

Verschillende stemmen wezen erop dat de Vlaamse geschiedenis een constructie is die pas na het ontstaan van België vorm kreeg. Onder hen historicus Guy Vanthemsche:

“Vlaanderen heeft zijn bestaan te danken aan België. Zonder de creatie van de Belgische staat in 1830 zou er ook geen ‘Vlaamse identiteit’ bestaan. De mensen die voor de 19de eeuw leefden op het territorium dat nu ‘Vlaanderen’ heet, voelden zich helemaal geen ‘Vlamingen’ en waren dat ook niet. Ook de Vlaamse Beweging is een ongewild kind van die Belgische natie staat.”

(De Wereld Morgen, 14 augustus 2019)

Tom Lanoye trekt in een gesprek met VRT-nieuws de discussie over de canon an sich los van het politiek gebruik ervan:

“Als een canon wordt misbruikt om mensen uit te sluiten, wat zo zal zijn, en de niet-kennis ervan wordt bestraft, dan zit je met een politiek gebruik van kunst. Politici schrijven kunst voor met de bedoeling een identiteitskaart te maken op basis waarvan ze mensen kunnen uitsluiten. Telkens politiek zich met identiteitsbepaling moeit, gaat het om de kwestie van zuiverheid en wie het niet is. Het is altijd een exclusiviteit, een uitstotingsverschijnsel. Dat moeten we gewoon niet willen, niet als burger en ook niet als kunstenaar. Daaraan werk ik niet mee.”

(VRT-nws, 26 augustus)

Principieel neen aan een canon

De allereerste reacties op de Vlaamse canon leken vooral voort te komen uit angst voor de rechtse N-VA, die haar visie op de Vlaamse identiteit wil opleggen. Daarnaast werd ook een kritiek gemaakt die veel fundamenteeler is: geschiedenis mag niet geïnstrumentaliseerd worden om een visie door te drukken over wat een gemeenschap is. De ankerpunten van de Vlaamse geschiedenis zijn niet vast te leggen, ze zullen voor iedereen die in Vlaanderen woont verschillend zijn.

Onder de meest uitgesproken critici vinden we historicus Bruno De Wever:

“Een canon is not done. Die vertrekt vanuit een hedendaagse toestand om welbepaalde personen, gebeurtenissen, geschriften... te selecteren. En als je die kent, zou je dan het hedendaagse Vlaanderen begrijpen? Dat staat haaks op modern geschiedenis-onderwijs, waarin meerdere perspectieven worden aangeboden en geleerd wordt dat het verleden anders wordt naargelang van de vragen die je stelt. Mijn tweede bezwaar: politici moeten zich niet bezighouden met wat er in de lessen geschiedenis wordt gezegd. Dat doen ze ook niet voor fysica.”

(Knack, 14 augustus 2019)

Bruno De Wever doet zelfs een oproep om niet mee te werken aan het project. Veel van de andere stemmen in het debat wagen zich niet aan een dergelijke militante stelling:

“Ik ga mij zelf niet lenen tot het vormen van een Vlaamse canon, en ik hoop hetzelfde van mijn collega's professionele historici verbonden aan universiteiten en hogescholen.”

(Terzake, Canvas, 13 aug. 2019)

Op Apache maakt ook Stijn Aelbers een fundamentele kritiek:

“Die canon is geen pedagogisch werkstuk (weinig pedagogen geloven er in), maar wel het heilig vormsel dat de lijnen uitzet van waar de constructie begint en eindigt, en vooral: wie dat kan en mag beslissen.”

(Apache, 18 augustus 2019)

Pedagoog Pedro De Bruykere haalt in zijn blog Hannah Arendt aan:

“Volgens (Arendt) heeft onderwijs een bewarende of conserverende taak. Hiermee bedoelde ze dat elke generatie moet nadenken over wat ze hun kinderen willen meegeven. Ik vermoed dat weinig mensen bijvoorbeeld zullen vinden dat onze kinderen ijkpunten in de geschiedenis zoals de twee wereldoorlogen niet moeten kennen. Besef echter dat ook dit een keuze

is met regionale nuances waarbij de 'grote oorlog' in Vlaanderen eerder de eerste is, terwijl het ietsje verder, in Nederland, eerder de tweede is.

Cruciaal is dat Arendt er wel aan toe voegde dat dergelijk 'bewaren' nodig is opdat de volgende generatie zijn eigen keuzes kan maken. Los van de vraag of die keuze vastgelegd moet worden in een canon, is het duidelijk dat die keuzes daarom beter nooit in steen worden gehouwen."

(Blog Pedro De Bruyckere, 16 augustus 2019)

In een sterk uitgewerkt standpunt roept de Vlaamse Vereniging van Leraren Geschiedenis en Cultuurwetenschappen de onderhandelaars op om het idee van een Vlaamse canon gewoon te laten vallen:

"Nee, het verleden is niet te vatten in lijstjes. Het verleden is niet eenduidig en geschiedenis is veranderlijk, afhankelijk van de vragen die we stellen. Dat geldt trouwens ook voor een canon. Het zou goed kunnen dat een volgende regering beslist om een heel andere lijst te hanteren. De ironie ten top.

(...) Kwaliteitsvol geschiedenisonderwijs kan de leerlingen een enorme dienst bewijzen: door hen te laten opgroeien tot kritische denkers die zelf hun meerlagige identiteit kunnen opbouwen. Een canon wil mensen opsluiten in één identiteit terwijl die altijd bestaat uit meerdere lagen. Waarom kunnen we leerlingen niet vertrouwen én respecteren in de keuzes die ze zelf maken? Want dat is nog een groot probleem van de canon: het wantrouwen dat eruit spreekt. De startnota verwijst naar het historische vermogen van Vlaanderen om sterker tevoorschijn te komen uit historische omwentelingen. Blijkbaar is dat vermogen nu niet meer evident. Zou het? En helpt in dat geval een canon? We durven het te betwijfelen."

(Website VVLG)

De canon die al bestaat

De geschiedenis wordt geschreven door de overwinnaars. Soms lukt het die overwinnaars om de geschiedenis zodanig neer te leggen dat het lijkt of er geen strijd geweest is.

Een kleine voorafname op wat de Vlaamse canon zou kunnen zijn is enkele jaren geleden opgesteld: de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letterkunde en het Vlaams Fonds voor de Letteren stelden een lijst van 51 werken voor die de literaire canon van ons taalgebied vormen.

De lijst is zorgvuldig opgesteld: alle werken, van Sente Servas van Hendrik van Veldeke tot Het Verdriet van België van Hugo Claus, zijn lezenswaardig. De lijst is ook pluralistisch: Gorter, Buysse, Nescio, Streuvels,

Boon, Mulisch en Reve staan broederlijk naast elkaar. Dat kan ook meteen een probleem zijn: Hugo Claus, die voor de rechter moest komen wegens vermeende obsceniteiten in zijn theaterwerk, wordt vandaag op de pronktafel gelegd alsof Vlaanderen altijd al de waarde van zijn werk heeft begrepen. Het opstellen van een canon spectaculariseert en neutraliseert al wie erin plaats moet nemen.

Daarnaast valt uiteraard op dat er op 51 auteurs welgeteld 5 vrouwen meegenomen werden, en dat letterlijk alle schrijvers van belangrijke boeken spierwit waren. Het koloniaal verleden van Vlaanderen en Nederland komt aan bod in de werken van Multatuli en Hella Haasse, en helaas ook de opname van Jef Geeraerts' *Black Venus*.

De literaire canon toont ons ook de beperkingen die de geografische/taalkundige afbakening met zich meebrengt. De lijst toont enkel de werken die in het Nederlands geschreven werden, niet hoe die werken al vanaf de middeleeuwen beïnvloed werden door literatuur in andere talen, en hoe ze zelf ook invloed hadden op anderstalige literatuur.

Conclusie

De startnota van Bart De Wever noemt alvast één element dat zijn weg naar de Vlaamse canon zal vinden: de mercatorprojectie. Een uitvinding die vanaf de 16e eeuw onmisbaar was voor de scheepvaart. Maar ook een manier om de wereld voor te stellen die we vandaag niet meer geschikt vinden. De mercatorprojectie toont ons het noorden en zuiden groter dan het gebied rond de evenaar. Zo lijkt Europa relatief belangrijk, terwijl Afrika en Zuid-Amerika kleiner lijken dan ze in werkelijkheid zijn. De mercatorprojectie als metafoor voor het denken van de N-VA? Dat moet een grapje van De Wever zijn.

Het debat over wat ons tot Vlamingen maakt en welke gebeurtenissen, kunstwerken en personen daar de ankerpunten in kunnen zijn is op zich interessant en mag zeker op het publieke forum gevoerd worden. We moeten ook onze leerlingen en inburgeraars daarbij betrekken. Maar de conclusies uit dat debat zal je nooit in een lijstje kunnen gieten, laat staan een lijstje dat je bij meerderheid laat bekrachtigen in een parlement en vervolgens gaat opleggen.

We gaan niet mee in de angsten van de ergste doemdenkers: ook de Vlaamse canon zal, voor de vorm, enkele elementen bevatten die de N-VA niet op haar feestjes bezingt. Je kan rekenen op een kritische noot over de collaboratie, wellicht ook over ons koloniaal verleden. Maar de hoofdtoon zal toch zijn dat we een

volk van hele en halve genieën zijn, vooroplopend op het pad van de verlichting. De beste van alle denkbare werelden, en goed van eten en drinken.

De geschiedenis is te vaak geschreven door de overwinnaars. Om dat concreter te maken: ze is geschreven door de overheersende klasse. Aan onze leraars geschiedenis, cultuurwetenschappen, filosofie, kunst en literatuur ligt de moeilijke taak om onze leerlingen iets anders te leren. Om hen de geschiedenis en cultuur in handen te geven, zodat ze die zelf kunnen hanteren en er hun wereld vorm mee geven. Inburgeraars moeten de kans krijgen om de cultuur van hun nieuwe thuis zelf te ontdekken, en er het hunne aan toe te voegen.

De nieuwe Vlaamse meerderheid hoeft daarbij geen ongevraagde hulp te bieden in de vorm van een lijstje met ankerpunten waar we gedwongen trots op moeten zijn.

BELGIË-3

Onderwijsdebat over segregatie, daling niveau, lerarentekort...

AUTEUR: TINO DELABIE

Orhan Agirdag, Dirk Jacobs, Elisabeth Meuleman, Lieven Boeve, Jean Pierre Verhaeghe, Luc Heyerick, Sofie Strobbe, Marc Vandepitte, Nancy Libert en David De Vaal namen op 22 juli tijdens de Gentse Feesten deel aan een onderwijsdebat dat bijna vier uur duurde. Moderator An De Bisschop, lector aan het Conservatorium in Gent, gaf een stevige voorzet over de diverse thema's: segregatie in het onderwijs, dalend onderwijsniveau, lerarentekort, prioriteiten voor de volgende regering.

Haar uitgebreide inleiding kun je lezen op www.democratischeshoel.org. Hieronder laten we de deelnemers aan het debat aan het woord. Een voorstelling van de sprekers vind je op het einde van dit artikel.

Sociale ongelijkheid en segregatie

Sociale ongelijkheid kwam als eerste thema aan bod.

Dirk Jacobs. Volgens PISA wordt in het Vlaams onderwijs 16% (wiskunde) à 18% (leesvaardigheid) van de variantie van de resultaten verklaard door de SES, de sociale afkomst van de leerling. SES ("sociaal-economische status") is een indicator die in het PISA-onderzoek wordt samengesteld op basis van het opleidingsniveau en het beroep van de ouders en het aantal boeken in het gezin. Vlaanderen zit, met het Franstalig onderwijs (van België) en Frankrijk, in de kopgroep van onderwijssystemen waar sociale afkomst een grote rol speelt. Bij ons speelt rijkdom van de ouders dubbel zo sterk door als in Finland, Canada, Zwitserland. Waarom is de reproductie van de sociale ongelijkheid in het onderwijs zo groot? Omdat bij ons de sociale segregatie in het onderwijs groot is. Als je in Finland twee scholen neemt, hebben ze ongeveer dezelfde sociale samenstelling. Bij ons heb je veel scholen met een concentratie rijke

Bart en Bruno De Wever

of arme leerlingen. Arme concentratiescholen hebben het onder andere moeilijk omdat er een groter verloop is van leraars of veel lesuren wegvallen omdat er geen leraar is. De schoolsamenstelling heeft er als effect dat het onderwijs minder uitdagend is en het niveau lager. Dit is geen fataliteit maar statistisch blijkt dat sociale segregatie de sociale ongelijkheid versterkt.

Luc Heyerick. In het LOP (lokaal overlegplatform) werden afspraken gemaakt om segregatie tegen te gaan. Het digitaal aanmeldingssysteem en de dubbele contingentering waren daartoe middelen. In het nieuw decreet (april 2019) wordt de dubbele contingentering in het secundair onderwijs afgeschaft en behouden in het basisonderwijs. De N-VA kant zich tegen dit nieuw inschrijvingsdecreet in naam van de vrije schoolkeuze die nochtans niet wordt aangetast.

David De Vaal. Leerkrachten hebben weinig inzicht in armoede en interactie met ouders. Tussen scholen zijn er grote verschillen qua kosten. De hoogste schooltoelage dekt slechts 65% van de schoolkosten. Wij pleiten voor een maximumfactuur in de eerste graad van het secundair en een gedifferentieerde maximumfactuur in de hogere graden. Op school wordt vaak vanuit een middenklasseperspectief gedacht. Het individueel schuldmodel is sterk aanwezig: "als je faalt, is het je eigen schuld".

Marc Vandepitte. Sociale ongelijkheid wordt soms ook in stand gehouden door bewust beleid. In de katholieke scholengemeenschap Mechelen botst het voorstel om een gemeenschappelijke middenschool (eerste graad) in te richten op het verzet van enkele "witte" scholen.

Lieven Boeve. Een middenschool wordt soms ook tegengehouden door leraren of ouders. Wij maken in de leraarskamer mee wat er in de samenleving bestaat. Middenschool of niet, het belangrijkste is dat leerlingen na de eerste graad goed georiënteerd worden. Als er voor de dubbele contingentering of voor de maximumfactuur geen draagvlak bestaat, is het contraproductief ze op te leggen. De scholen zijn zeer handig in het ontwijken. Bij het debat rond de dubbele contingentering zien we een verglijding van middel en doel. Een beter financieringsmechanisme is een betere strategie.

Elisabeth Meuleman. In de huidige politieke context wordt een doorgedreven SES-financiering (scholen met veel kansarme leerlingen krijgen meer werkingsmiddelen) in vraag gesteld. Sinds deze legislatuur worden gelijke onderwijskansen een bedreiging voor de kwaliteit genoemd. Minister Crevits meent het niet slecht maar kwam onder druk van de N-VA tot ontstellende uitspraken rond culpabiliseren van individuen.

Nancy Libert. Er is meer politieke moed nodig om gelijke kansen te bevorderen. Door niet elke school (met een eerste graad) te verplichten een A- en een B-stroom in te richten, creëer je sociale segregatie tussen de scholen. Er is nu decretaal bepaald dat leerlingen met het getuigschrift basisonderwijs niet naar IB mogen worden georiënteerd. Maar men heeft al een achterpoortje gevonden: een leerling die in 1A begint, kan al na enkele dagen naar IB worden georiënteerd.

Orhan Agirdag. Men moet een onderscheid maken tussen door de overheid opgelegde segregatie (zoals de aparte onthaalklassen voor anderstalige leerlingen en de voorrang voor Nederlandstalige leerlingen in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel) en segregatie die het gevolg is van vrije keuzes of van segregatie in de wijken. Het is een foute idee te veronderstellen dat de kansen van een kansarm kind zullen stijgen als het samen zit met veel kansrijke kinderen. Sociale mix is geen toverformule.

Dirk Jacobs. Er zijn kansarme scholen die goede resultaten leveren, maar het zijn er zeer weinig. De segregatie in het onderwijs is groter dan in de wijken. In Molenbeek zijn er arme scholen met een kansarmere schoolbevolking dan in de wijk want de middenklasse zendt haar kinderen naar elders. Een vierde van de ochtendfiles in Brussel zijn te wijten aan verplaatsingen naar school.

Jean-Pierre Verhaeghe. De witte stadsvlucht is maar één factor. Er worden gesegregerde schoolkeuzes gemaakt waardoor scholen in dezelfde buurt een andere samenstelling hebben. In een bepaalde Gentse wijk zijn vier van de zes basisscholen een afspiegeling van de wijk. Eén school is een meer witte school en er is één school met meer dan 90% kansarme leerlingen, met veel Roma-kinderen. Ik betreur dat we in Vlaanderen nauwelijks longitudinaal onderzoek hebben. In een derde leerjaar waren er grote verschillen in de prestaties tussen Vlaamse leerlingen en leerlingen van Turkse afkomst. Op het einde van het lager onderwijs waren er alleen nog verschillen verbonden aan de socio-economische afkomst.

Lieven Boeve. Er zijn twee misverstanden. Gelijke kansen betekent niet gelijke uitkomsten. En gelijke kansen betekent niet dat we kansen ontnemen van rijkere kinderen. Ik ben tegen de maximumfactuur (in het secundair) omdat de regering haar beloften rond de verhoging van de werkingsmiddelen bij de invoering van de maximumfactuur in het basisonderwijs niet nakomt. Onze werkingsmiddelen zijn met 80 miljoen euro gedaald in koopkracht.

Elisabeth Meuleman. Moeten we inzetten op sociale mix of op het toekennen van extra middelen aan arme concentratiescholen zodat ze aantrekkelijker worden, bijvoorbeeld met één euro-maaltijden? Ik ben voor het stimuleren van de sociale mix omwille van de maatschappelijke meerwaarde. Essentie van onderwijs is samen leven.

Orhan Agirdag. We moeten opportuniteiten scheppen. School in zicht (= ouders van 'witte' kinderen schrijven samen hun kinderen in in een arme concentratieschool) is een positief project omdat het witte kinderen in contact brengt met andere kinderen. Kleinere klassen. De beste leerkrachten inzetten waar de omstandigheden het moeilijkst zijn.

David De Vaal. Streven naar sociale mix is goed, maar je mag het ook niet overbenadrukken. Het omgekeerde van "School in zicht" bestaat niet: kansarme ouders die hun kinderen samen gaan inschrijven in een rijke concentratieschool. De prestatiedruk is soms verantwoordelijk voor de sociale kloof.

Marc Vandepitte. De school versterkt de sociale kloof, het onderwijs doet aan voorsortering. Op 14 jaar wordt over het lot van een kind beslist. In Finland wordt een school toegekend waar je woont en is er een gemeenschappelijke stam tot 16 jaar.

Kwaliteit

Wat weten we over de daling van het onderwijsniveau, vraagt de moderator.

Orhan Agirdag. De gemiddelde leerprestaties voor rekenen en begrijpend lezen liggen nu lager dan tien jaar geleden. Voor burgerschapscompetenties is het omgekeerd, maar daarover vind je geen krantenkoppen. Ondernemingszin aanbrengen en nieuwe vakken vergen tijd en bij constante lestijd gaat dit ten koste van bijvoorbeeld oefenen met breuken.

Dirk Jacobs. Als ik de boeken wiskunde van mijn kinderen bekijk, zie ik geen niveaudaling in vergelijking met vroeger. Er is een ideologisch offensief bezig rond de "dalende kwaliteit" die wordt toegeschreven aan de overdreven aandacht voor gelijke kansen. Rond de achteruitgang voor begrijpend lezen maak ik mij zorgen. Voor onze resultaten in PISA niet. Tussen 2000 en 2015 is er een daling van het percentage Vlaamse leerlingen die niveau 5 of 6 halen bij PISA. Die daling is er overal in de geïndustrialiseerde landen. Niveau 5 of 6 betekent dat je op 15-jarige leeftijd reeds klaar bent voor de universiteit. Maar jongeren hoeven nog niet naar de universiteit, zoals in Engeland soms gebeurt. Er wordt geschermd met de resultaten van

TIMSS: de resultaten wiskunde in het vierde leerjaar van het lager onderwijs. Wij staan dan achter op Japan en Korea. Maar tussen de leeftijd van 10 en 15 jaar kennen onze leerlingen een enorme groei en in PISA staan we voor wiskunde aan de top.

Luc Boeve. Begrijpend lezen is de basis van alles, de daling in het PIRLS-onderzoek moeten we au sérieux nemen. De alarmerende berichten in de media over niveaudaling vragen verder onderzoek. Jan Van Damme heeft het katholiek onderwijs verweten dat we ons te veel op de (minimale) eindtermen richten en te weinig op onze leerplannen.

Nancy Libert. Voor leerkrachten loopt de emmer over. Zij vragen geen 50 euro per maand extra. "Geef ons tijd en ruimte", vragen ze. Om met diversiteit en met het M-decreet om te gaan. Waarom stapt 20% van de startende leerkrachten binnen de vijf jaar uit het onderwijs? Leerkrachten moeten tijd en ruimte krijgen om zich te professionaliseren en ze moeten ondersteund worden in hun kernopdracht.

Luc Heyerick. Een politieke strekking heeft misbruik gemaakt van de daling van het niveau van begrijpend lezen om haar conservatieve agenda te promoten.

Lerarentekort

Lieven Boeve. Het lerarenplatform (vervangingspool) biedt startende leerkrachten nu een jaar werkzekerheid en stabiliteit. Het zou nog beter zijn als oudere leerkrachten de vervangingen zouden doen zodat de jonge leerkrachten een vaste klas hebben. Voor een goed HR-beleid (personeelsbeleid) moet men vertrekken vanuit de opdracht van de leerkracht in plaats vanuit het aantal lessen. Het TALIS-onderzoek leert ons dat de professionalisering van de leerkrachten ondermaats is. Nu weegt het onderscheid tussen bachelor en master te zwaar door. Men zou meer flexibel masters, bachelors en gegradueerden (als onderwijsassistent) moeten kunnen inzetten. Zij-instromers worden nu enkel voor praktijkvakken ingezet. Dit zou kunnen uitgebreid worden. Zo zijn er contacten met Febelfin om masters en bachelors uit de financiële sector wiskunde te laten geven. Het probleem is dat de anciënniteit van de zij-instromers, ook van diegenen die vroeger ingestapt zijn, veel geld kost.

Elisabeth Meuleman. Rond het lerarenloopbaanpact is de voorbijgane jaren geen vooruitgang gemaakt. Het is de prioriteit voor de volgende legislatuur. De nascholing van de leerkrachten moet praktijkgericht zijn: in andere scholen en klassen gaan bijleren. Er

is meer diversiteit nodig in het lerarenkorps, meer mannen en meer personen met een migratieachtergrond. We hebben rolmodellen nodig. Taalachterstand is vaak een hinderpaal maar het zou beter zijn deze jongeren toch te laten doorstromen in de lerarenopleiding.

Orhan Agirdag. In Antwerpen bedraagt het aantal allochtone leerlingen meer dan 50%, het aantal leerkrachten van allochtone afkomst minder dan 1 procent. Absurde drempels moeten we wegwerken. Zo zijn er studenten die geen stageplaats vinden wegens het hoofddoekenverbod. Er zijn schoolbesturen die er wel in slagen diverse lerarenteams samen te stellen. In Nederland zijn islamitische scholen een vanzelfsprekendheid, in Vlaanderen wordt het initiatiefrecht van minderheidsgemeenschappen geblokkeerd.

Marc Vandepitte. Waarom zou een 18-jarige er voor kiezen om leraar te worden? Het onderwijs heeft vele troeven: vaste benoeming, een gunstige ziekteverzekering, veel vrije dagen, een goed pensioen, landingsbanen. De nadelen: werkonzekerheid bij de start, lagere verloning dan in de privésector (geen extralegale voordelen), vlakke loopbaan. Nu worden echter de landingsbanen opgedoekt, moet men vijf jaar langer werken voor 400 euro minder pensioen per maand. En de werkdruk neemt toe. Op tien jaar tijd is het aantal leerlingen en studenten met 10% toegenomen maar is het Vlaams onderwijsbudget gedaald van 4,6 naar 4,3% van het brp (bruto regionaal product). Dit betekent een relatieve daling met 600 miljoen euro. De opleiding van een leerling van het lager onderwijs kost jaarlijks 6000 euro. Een opleiding (voor managers) in de Vlerick-school kost vier à zes maal zoveel.

Sofie Strobbe. Leraars zijn idealistisch. Zij willen een betere wereld en liggen wakker van de vraag hoe ze een kind kunnen helpen. Belangrijk is dat leerkrachten er niet alleen voor staan. Co-teaching is goed, maar niet in te grote groepen. Laat leraren elkaar inspireren in lerende gemeenschappen.

Nancy Libert. We hadden onze hoop gesteld op een loopbaanpact. Koken kost geld. De minister wou het geld halen door de masters 22 lesuren te laten presenteren. We kennen nu de resultaten van het tijdsbestedingsonderzoek, maar er wordt niets mee gedaan. Men stelt soms de vaste benoeming voor als een groot privilege. Ze biedt werkzekerheid, zoals velen in de privésector een vast contract krijgen na een proefperiode van enkele maanden en ze biedt een zekere bescherming tegen directeurs die hun (tijdelijk) personeel voor om het even wat willen laten opdraven. Wij moeten afbakenen wat de kernopdracht van de leraar is. De evaluatieprocedure wordt afgeschilderd als een draak. Een groep leerkrachten evalueren

vergt tijd voor een directeur. De oplossing is niet dat de leraren elkaar gaan evalueren. Men vergeet soms dat twee negatieve evaluaties ontslag betekent.

Dirk Jacobs. Leerkrachten zijn nu koning in hun klas. Er is veel uitval wegens ziekte en veel vroegtijdige uitstroom. We moeten evolueren naar sterke samenwerking. Dan kom je bij het probleem van de evaluaties. Nu worden er bijna nooit leerkrachten ontslagen, ook niet als ze niet functioneren. Andere landen presteren beter met minder uitgaven per leerling. De vrije schoolkeuze tussen de netten betekent verspilling van geld.

Lieven Boeve. Milde competitie in onderwijs is goed. Volgens de OESO is de vrijheid van onderwijs niet slecht voor de kwaliteit. Wij zijn voor één vrij net, zoals in de zorgsector.

Luc Heyerick. De vrijheid van onderwijs is beperkt als het gaat om het oprichten van een nieuwe school, zoals een nieuwe secundaire Freinetschool.

Orhan Agirdag. Een staatsmonopolie is niet noodzakelijk goedkoper. Nog belangrijker is het gevaar dat de staat dan alles dicteert, zoals in Turkije. Stel u voor dat we één staatsnet zouden hebben met Theo Francken als minister van onderwijs. Ik heb veel sympathie voor het vrije initiatief zoals de oprichting van nieuwe Freinetscholen, methodescholen, katholieke of islamitische. Telkens zien we ouders die zich inzetten, breder dan voor hun eigen kinderen.

Jean-Pierre Verhaeghe. Je moet ruimte geven aan lokaal initiatief en verscheidenheid. Na vier jaar eindeloze discussies is er nu een nieuw Vlaams inschrijvingsdecreet. Het is een politiek compromis: de dubbele contingentering wordt behouden in het basisonderwijs en afgeschaft in het secundair. Als LOP-voorzitters hielden we een pleidooi om dit op lokaal vlak te beslissen. In Gent hebben we bij de ouders en draagvlak (60% voor, 16% tegen) voor ons inschrijvingssysteem. Het huidige ondersteuningsmodel bij het M-decreet is niet het enig mogelijke. Men zou het buitengewoon onderwijs voor autisten in een gewone school kunnen vestigen. Of leerlingen met beperkingen soms samen met andere leerlingen en soms in een aparte klas laten les volgen. Nu laat men te weinig ruimte op lokaal niveau.

Elisabeth Meuleman. Vrijheid van onderwijs is een goed principe maar er is ook verspilling van middelen door de weigering om regionaal netoverschrijdend samen te werken. Zie bv de associaties in het hoger onderwijs of de ondersteuningsnetwerken (M-decreet). De LOP's zijn een positief voorbeeld van regionale samenwerking.

Prioriteiten voor de Vlaamse regering

Op het einde mogen de sprekers hun prioriteitenlijstje voor de nieuwe Vlaamse regering voorstellen.

Sofie Strobbe. De werkmiddelen beschermen voor het gelijke kansenbeleid. Een laptop om uw werk te doen. Leraars niet meer alles alleen laten doen, maar in team. De leerkracht zien als "uitvinder" in plaats van louter als uitvoerder.

Marc Vandepitte. De aantrekkelijkheid van het beroep verhogen om het lerarentekort te keren. Voorwaarden zijn: stop de afbraak van het pensioen, werkzekerheid voor starters, maakt verloning even goed als die in andere sectoren, verlaag de werkdruk, maak kleinere klassen, hervorm de doorlichting die nu te vaak de autonomie van de leerkracht aantast.

Luc Heyerick. Teamwerking in elke school versterken. Zodat leerkrachten zich verantwoordelijk voelen voor het geheel. Samen iets creëren. Zoals bij de nieuwe Freinetscholen.

Jean-Pierre Verhaeghe. De aantrekkelijkheid van het beroep verhogen in alle scholen. De kansarme leerling kost gemiddeld minder dan de kansrijke leerling. Waarom? In de scholen met veel kansarme leerlingen staan de leerkrachten met de minste anciënniteit, dit zijn ook de goedkoopste. Sommige scholen vangen veel leerlingen op met specifieke leerbehoeften, andere niet. Zo groeit er een nieuwe segregatie.

David De Vaal. Armoedebestrijding is een prioriteit. Recht op onderwijs voor iedereen ook. Invoering van de maximumfactuur heeft een positief effect op praktisch en op psychologisch vlak.

Nancy Libert. Investeren in het basisonderwijs zoals afgesproken na de staking van 20 maart. In het kleuteronderwijs kinderverzorgsters gedurende de hele

Orhan Agirdag. Het lerarenberoep aantrekkelijker maken en meer middelen voor onderwijs. Mijn prioriteit: idealisme in het onderwijs stimuleren. Als je iets zinvol doet, is het geen probleem dat je een halfuur langer bezig bent.

Dirk Jacobs. Alle scholen moeten goede scholen zijn. Voor slechte scholen is de enige oplossing: sluiten. Voor Brussel: het capaciteitsprobleem aanpakken. Er worden 19.000 leerlingen extra verwacht tegen 2025 maar er is geen coördinatie tussen de Franse en de Vlaamse Gemeenschap. 90% van de Brusselaars is gewonnen voor tweetalig onderwijs maar juridisch kan het niet.

Elisabeth Meuleman. De lat voor elk kind op het niveau wat mogelijk is. Heilige huisjes laten sneuvelen. Lerarenteams. Een goed statuut en verloning. Flexibiliteit in de lerarenloopbaan.

Lieven Boeve. Acht prioriteiten uit het memorandum van KOV (Katholiek onderwijs Vlaanderen). Een HR-beleid. Ondersteuning van de directeurs. Actieplan basisonderwijs. De reguliere en de SES-werkingsmiddelen verhogen (14% koopkrachtverlies tijdens voorbije legislatuur). Inhaalbeweging voor de infrastructuur. Capaciteitsuitbreiding. M-decreet: "reculer pour mieux sauter". Basisaanbod en type 9 ook in de gewone scholen inrichten. Inclusief onderwijs betekent niet iedereen in dezelfde klas maar wel in dezelfde school. Een meer faciliterende dan regerende overheid.

Wie is wie?

De panelleden van het onderwijsdebat op de Gentse Feesten (22 juli) waren:

Orhan Agirdag: Professor Samenleving en Onderwijs aan de Katholieke Universiteit Leuven en Docent Onderwijswetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam

Dirk Jacobs: Gewoon Hoogleraar Sociologie aan de Université Libre de Bruxelles en directeur van de onderzoeksgroep GERME- Group for Research on Ethnic relations, Migration and Equality

Elisabeth Meuleman: Onderwijsspecialist voor Groen in de Vlaamse Regering

Lieven Boeve: Directeur-Generaal Katholiek Onderwijs Vlaanderen

Jean Pierre Verhaeghe: Voorzitter Lokaal Overlegplatform Gent Basisonderwijs en Beleidsadviseur diversiteit & gelijke kansen bij het Kinderrechtencommissariaat

Luc Heyerick: nu nog/voormalig Voorzitter Lokaal Overlegplatform Secundair Onderwijs Gent, maar vanaf 1 september zal hij zich toelagen op de oprichting van een nieuwe stedelijke secundaire Freinetschool met 7 vestigingsplaatsen in Vlaanderen en Brussel

Sofie Strobbe: Directeur van de Jenaplanschool De Feniks in Gent

Marc Vandepitte: Leraar en hoofddelegee van het COC bij Technische Scholen in Mechelen

Nancy Libert: Algemeen Secretaris ACOD Onderwijs

David De Vaal: Coördinator Vlaams Netwerk tegen armoede; voormalig directeur Antwerps Integratiecentrum De8

Leer het frame herkennen in de woordenbrij

AUTEUR: PETER DE KONING

Jan Blommaert in zijn laatste boek. Dat is geen onmogelijke opdracht, want framen kunnen we allemaal (leren).

De termen 'frames' of 'framing' worden dikwijls gebezigd als negatieve begrippen die betrekking hebben op verdraaiing van de werkelijkheid, spin of manipulatie. Volkomen onterecht, zegt Jan Blommaert in zijn 80 pagina's tellend boekje 'U zegt wat wij denken'. (1) Er is immers niets negatiefs aan framing. Framing is voor ons allen een alledaagse bezigheid. Wanneer we communiceren, doen we dat altijd binnen een of meerdere frames. Frames zijn niets meer dan een reeks van elementen die we ordelijk samenzetten om betekenis te creëren. Frameloze communicatie bestaat niet, zegt Blommaert. We zijn allemaal framing-experten. Alleen moeten we deze expertise meer inzetten om klaarder te zien in de almaar groter wordende woordenbrij⁽²⁾ in de (sociale) media. We moeten leren om frames beter te herkennen en hun herkomst te bepalen. «Over wiens frames gaat het hier?» is hierbij steeds de hoofdvraag. «Als we het publieke debat leren zien als een strijd om bepaalde frames te doen domineren, en als we het mechanisme van framing goed begrijpen, dan worden we minder vatbaar voor beïnvloeding en propaganda», zo hoopt Blommaert.⁽³⁾

Wat ons meteen tot de missie van dit boekje brengt.

De titel van dit boekje heeft Blommaert ontleend aan de slogan van het Vlaams Blok in de jaren '90 van vorige eeuw: 'Wij zeggen wat u denkt'. Met die slogan wilde het Vlaams Blok de indruk wekken dat het goed had geluisterd naar de mening van de mensen en die mening vervolgens vertolkte op het politieke toneel. Terwijl volgens Blommaert net het tegendeel gebeurde: het Blok slaagde erin om een massa mensen te doen spreken met de botte, beledigende en racistische stem waarmee het zelf sprak. Net zoals een succesvolle verkoper erin slaagt om zijn klanten

Om ons beter te kunnen bewapenen tegen online-beïnvloeding en propaganda moeten we frames leren herkennen en duiden, zegt

te doen spreken zoals hij spreekt, doen succesvolle politici hetzelfde. Als je iemand overtuigd hebt, dan zal die niet langer denken dat hij jouw standpunt verdedigt, maar dan is dat zijn standpunt geworden. Met andere woorden: als je iemand kan doen spreken binnen jouw frame, dan heb je hem overtuigd. Voorbeelden van goed en doelbewust gemaakte frames zijn volgens Blommaert de 'brexit', 'MAGA' (of 'Make America Great Again') en de 'wall' (de muur tussen de VS en Mexico).

Hier te lande was de 'Marrakesh'-frame met dank aan N-VA een aanzienlijk zij het kortstondig succes.

Wat is een frame?

Beschouw een frame als een mindmap, stelt Blommaert, een techniek om een reeks associaties voor te stellen. Net zoals een mindmap vertrekt een frame van een concreet woord en roept daarbij associaties op. Woorden zijn echter niet neutraal maar geladen, hebben kleur en roepen aldus gevoelens op.

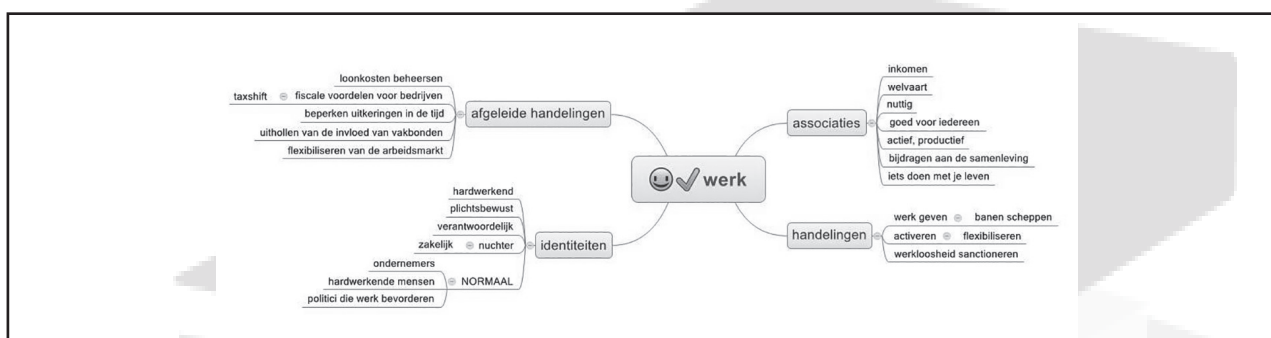
Gevoelens die in feite morele evaluaties zijn. Want wat moreel is, is ook emotioneel. Dit is het eerste niveau van framing, het morele niveau. Blommaert geeft als voorbeeld het woordje 'werk'. De conventionele morele richting van dit woord is positief: de meeste mensen vinden dat werk (hebben) een goede zaak is. Het tegendeel ervan, 'werkloos', is dan uiteraard negatief.

Via mindmapping en associaties werkt Blommaert vervolgens de frame 'werk' uit zoals je die in afbeelding 1 kunt zien. In de eerste plaats lijst hij de woorden op die je vaak gebruikt als je het over 'werk' hebt. Aan die positieve associaties kun je vervolgens handelingen koppelen die 'werk' bevorderen en stimuleren. Zo zie je hoe framing werkt: het werkt verklarend, het schept een logica waarmee je andere stukjes van de frame kunt verklaren. Aan de hand van de frame kun je flexibilisering van de arbeidsmarkt uitleggen als iets wat banen schept. En een baan hebben maakt mensen actief en productief, en dat is goed. Wie kan daar nu tegen zijn?

Afbeelding 1

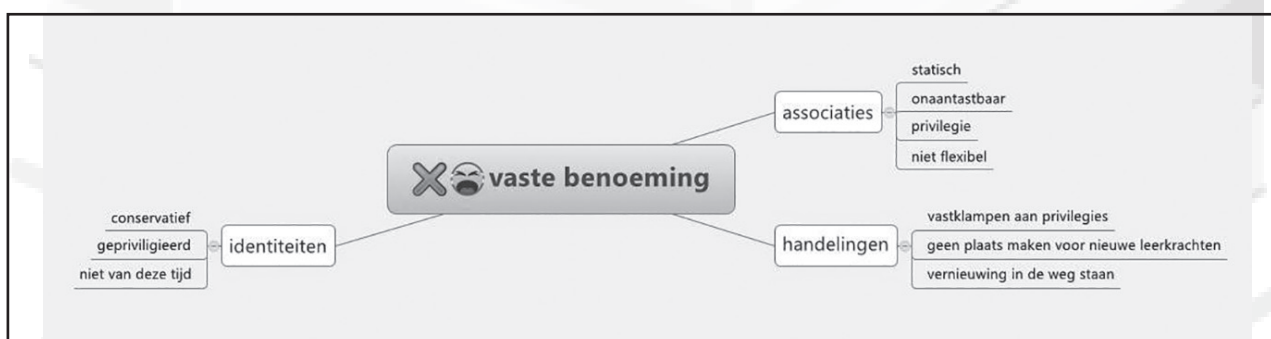
van een woord. Want net daarover gaat heel veel van

Cruciaal, dit laatste zinnetje. Want frames zijn niet alleen a) moreel geladen en b) houders van een logica van handelen, maar daarenboven c) leggen ze identiteiten vast. De waarden die we met 'werk' associëren, gaan we niet alleen betrekken op dingen die we doen; we betrekken ze ook op dingen die we zijn. En voor **Afbeelding 2**

het publieke debat: of woorden moreel goed dan wel slecht moeten begrepen worden.

Nu komt het leukste gedeelte van deze recensie. Laat ons deze handleiding toepassen op het onderwijs. Laat ons een onderwijsframe maken over een controversieel thema. Wat dacht je van de vaste be-

'werk' is dit bijvoorbeeld: hardwerkend, plichtsbewust, verantwoordelijk, nuchter en zakelijk en dus normaal. Dit is dus de praktische manier om een frame te maken: we vertrekken van een woord dat een morele evaluatie krijgt, vervolgens met een reeks van andere termen wordt geassocieerd, met een reeks van handelingen, en met een reeks van identiteiten.

noeming? De manier waarop die in zo goed als alle media aan bod komt, is alvast sterk moreel geladen. De morele richting is negatief. Eerst mindmappen dus. Je kunt zeggen dat de vaste benoeming zorgt

voor stabiliteit in de lerarenloopbaan, maar je kunt dit ook statisch noemen. Tegengesteld aan dynamisch. Beschermend, ook. Maar te beschermend, want het maakt de leraar onaantastbaar en te weinig geprikkeld. Te weinig flexibel is het alleszins. Want flexibel is goed, dat weten we van de frame 'werk'. Bovendien is het een privilege, want wie heeft er tegenwoordig nog een vaste job?

Maak je eigen frame!

In elk hoofdstuk laat Blommaert de lezer enkele blanco pagina's om zelf frames te maken. Let vooral op de eerste stap, zegt hij, want dit is het moeilijkste punt van de oefening: het bepalen van de morele richting

Als handeling zou je kunnen zeggen dat de vaste benoeming de autonomie van de leraar versterkt. Maar erger is dat leraren, door zich vast te klampen aan de vaste benoeming, de werkzekerheid van beginnende leerkrachten in de weg staan.⁽⁴⁾ En, in de persoon

van de onderwijsvakbonden, vernieuwing verhinderen. Als identiteit kunnen we daaraan vastkoppelen: de leraar als conservatief en geprivilegieerd, een relict uit een andere tijd, onwillig om te veranderen. Zie afbeelding 2.

Laat het duidelijk zijn: dit is slechts een schets, een aanzet tot een uitgewerkte frame. Eenzelfde oefening zouden we kunnen maken voor het M-decreet of het lerarentekort. Of over de modernisering van het secundair. Meer nog, ik zou de lezer willen vragen om zelf aan de slag te gaan en frames te maken voor deze of gene onderwijsthema's. Want frames herkennen en doorzien is vooral een kwestie van oefening. Doen!

Polarisering

Een apart hoofdstuk wijdt Blommaert aan polarisering. Woorden mogen dan een kleur of gevoelslading hebben, die is niet dezelfde voor alle mensen. Hetzelfde woord roept bij de ene positieve waarden op en bij de andere negatieve. Wanneer frames met een tegengestelde morele richting met elkaar botsen, noemen we dat polarisering. «De debatten verlopen [dan] vanuit twee relatief onwrikbare polen op een morele as van goed naar slecht.»⁽⁵⁾ Voorbeelden?

Neem de debatten over klimaatverandering, transmigranten of de hoofddoek. «Je zult meteen zien dat de ene positie in het debat een soort spiegelbeeld is van de andere positie, en dat elk element dat door de ene als een voordeel wordt gezien als een nadeel kan worden voorgesteld door de andere.»⁽⁶⁾ Om het wezen van het publieke debat te begrijpen moet je dit mechanisme leren doorzien, zegt Blommaert.

Dan begrijp je dat het debat niet zozeer een woordenstrijd is, maar wel een strijd om de morele posities die we er tegenover innemen.

«De kwesties die we belangrijk genoeg vinden om over te debatteren zijn morele kwesties.»⁽⁷⁾

Van congregaties, frames en de zorg voor onszelf

De theoretische basis voor dit boekje over framing had Blommaert al eerder gelegd in 'Frames, formats en selfies' uit 2018.⁽⁸⁾ Om online-gemeenschappen beter te kunnen begrijpen, vertrok hij van het begrip 'congregational work' van de Amerikaanse socioloog Harold Garfinkel. Als voorbeeld nam Garfinkel een zich spontaan vormende wachtrij. Zodra we ons aansluiten bij een wachtrij, gaan we de orde van die wachtrij bewaken door ons aan de regels ervan te houden en anderen op deze regels te wijzen. Dit gebeurt omdat we in een bepaalde situatie samen zijn, en in de feiten een congregatie vormen. De groep en zijn leden ontstaan vanuit de gedeelde en herkenbare handeling en bestaan niet buiten de congregatie. Onze deelname aan de congregatie geeft ons bovendien een identiteit, die wegvalt zo gauw het werk verlicht is.

Sociologen zoals Garfinkel beschouwen het individu niet als een afgewerkt product dat meteen bruikbare kennis heeft en in een sociale situatie zelfstandig de juiste keuzes maakt. Voor hen ontstaat het individu vanuit sociaal gedrag dat wordt uitgevoerd los van het individu. Onze identiteit is niet iets wat we hebben, maar iets dat ons wordt toegekend door anderen. We leven als het ware door de ogen van anderen. Een andere Amerikaanse socioloog, Erving Goffman, heeft dit op een briljante manier uitgewerkt in een reeks studies die draaien rond de dramaturgische manier waarop we ons leven organiseren. Neem nu: je gaat naar een receptie. De manier waarop je je daar gedraagt, ontleen je aan een receptiescenario dat je gebruikt. We zijn geïntegreerd in een samenleving wanneer we over een heel repertoire van zulke scenario's beschikken en in staat zijn om er nieuwe bij te leren, zodat we weten hoe we ons 'normaal' en 'gepast' moeten gedragen in de ogen van anderen.⁽⁹⁾ Hij is het ook die het begrip 'frame' introduceerde. Frames helpen ons om bepaalde vormen van gedrag te herkennen en als normaal en gepast of net abnormaal en ongepast te beoordelen. «Frames omvatten voor Goffman de grote scenario's waarmee we onze sociale ervaringen organiseren.»⁽¹⁰⁾ Ze evolueren ook constant: aangezien we 'normaal' willen blijven, leren we nieuwe frames aan of passen we oude frames aan.

Daar voegt Blommaert nog een vleugje Foucault aan toe. Want hij was het die beschreef hoe wij ons gedrag vormgeven om te beantwoorden aan normen. Michel Foucault noemde dit de 'zorg voor onszelf': «... een oneindig uitgebreide reeks ingrepen die we uitvoeren en die de kleinste details raken van hoe we verschijnen tegenover anderen.»⁽¹¹⁾ De manier waarop we verschijnen voor anderen is voor Foucault niets minder dan een biecht of een bekentenis. Ook voor hem is het individu geen stabiel gegeven, maar een uitkomst of een effect.

In het boek gaat Blommaert vervolgens op zoek naar onlinevormen van geformatteerd sociaal handelen. Die vindt hij op de incel-sites⁽¹²⁾, bij de hijabista's, in onze Facebook-profielen: alledrie sociale ruimtes waarin we 'congregational work' verrichten, ons aanpassen aan de geldende frames en, met de woorden van Foucault, zaken opbiechten. Sterke en aanbevolen lectuur.

1) Jan Blommaert (2019), *U zegt wat wij denken. Een praktische handleiding voor framing*. Berchem, EPO.

2) Het begrip 'woordenbrij' kwam ook al voor in 'Let op je woorden', een ander boek van Jan Blommaert waarvan hier de link naar de bespreking.

3) Ibid., p. 75.

4) Het is opvallend hoe vaak media de werkonzekerheid van beginnende leerkrachten koppelen aan de vaste benoeming. Alsof de vaste benoeming de oorzaak is van die werkonzekerheid, terwijl de werkelijke oorzaken politieke onwil en besparingswoede zijn. Je kan beginnende leerkrachten wel degelijk werkzekerheid bieden zonder te raken aan de vaste benoeming.

5) Ibid., p. 59.

6) Ibid., p. 68.

7) Ibid., p. 69.

8) Jan Blommaert (2018), *Frames, formats en selfies. Wat moordenaars, hoofddoeken en bewakingscamera's vertellen over onze identiteit*. Berchem, EPO.

9) Ibid., p. 19.

10) Ibid., p. 20.

11) Ibid., p. 22.

12) Incel staat voor 'involuntary celibats'. Deze sites werden stevast bezocht door de daders van 'mass shootings' in de VS.

